

Transilvania

An. XLV.

1 Iunie v. 1914.

Nr. 6.

Cursurile „Asociațiunii“.

«Asociațiunea» în vremea din urmă a luat un avânt îmbucurător. În cadrele ei a început să se lucreze mai intensiv și să se facă o organizație mai conștientă. Din o instituție rece, academică, încetul cu încetul, se preface într'un așezământ de popularizare și de răspândire a științei și a culturii, într'o societate care organizează forțele răslețe și lăsate în neștire a vieții noastre naționale. Idealul care o îndeamnă la această muncă e: *unitatea culturală și trezirea conștiinței românești în masse*.

Acest ideal a dat naștere și *cursurilor «Asociațiunii»*.

În lipsa unei școale superioare cu caracter național, care să pregătească tinerimea în spirit național și în vederea unei activități de potențare a culturii românești și în lipsa altor așezăminte, cari să se poată îngriji, în deplină libertate, de răspândirea cunoștințelor în păturile largi ale cărturării, «Asociațiunii» îi revine greaua sarcină de a se ocupa și de a rezolvă această problemă. Încă din 1908 (vezi raportul către adunarea generală din Șimleu) Asociațiunea a accentuat necesitatea de a se îngriji sistematic de educația cărturării. Spre acest scop se recomandau atunci două mijloace: *a)* publicarea unei reviste științifice-literare și *b)* aranjarea de conferințe în centrele românești mai însemnate.

Revista științifică-literară de popularizare s'a putut realiza abia cu începutul acestui an.

În toamna anului 1908 «Asociațiunea» a încercat prima dată să aranjeze și conferințe sistematice în 20 de centre românești, proiectând și schimbul de conferențieri. La circulara biroului central (v. Transilvania 1908 p. 191), în care se cereau despărțămintelor numele celor ce vreau să țină conferințe și titlul conferinței, au răs-

puns abia 8 despărțăminte, așa că comitetul central a fost silit să iee următoarea hotărâre: «Intenția biroului eră să aranjeze conferințe sistematice, alcătuint el programul și trimițând pentru fiecare centru mai mulți conferențieri din alte localități. În fața desinteresului ce-l arată, însă, despărțămintele pentru aceste conferințe și deoarece cei mai mulți dintre domnii directori de despărțăminte, cari au răspuns că vor aranja conferințe, nu au indicat numele conferențiarilor și subiectele conferințelor, biroul se vede silit să stărue pe lângă despărțăminte să aranjeze *singure* conferințele și dacă doresc să aibă conferențieri străini să se îngrijească de invitarea lor, purtând cheltuelile lor de drum». În 5 centre s'au și ținut conferințe.¹

În vara anului 1909 într'un apel, în care stăruiam pentru aranjarea de conferințe sistematice, spuneam următoarele:

«Cred că e de prisos să mai insist asupra importanței ce o au conferințele pentru intelectuali, cari se aranjează în cadrele Asociațiunii. Importanța și folosul lor real ar crește însă, într'o măsură cu mult mai mare, dacă ele s'ar ținea *sistematic* și dacă subiectele ce se tratează de conferențieri ar fi *unitare*, adecă s'ar încopciă, lămurind o problemă sau o epocă culturală.

«Se știe că orice muncă culturală lipsită de unitate și desfășurată la întâmplare se risipește ușor, fără să lase urme durabile în suflete. Noi uităm adeseori că noțiunea culturală cere o muncă conștientă și reglementată de voința omului.

«Deaceea socotesc că ni-se impune introducerea unui sistem în conferințele ce se aranjează în cadrele «Asociațiunii».

În iarna anului 1909,10 s'a și încercat să se trimită conferențieri în diferite centre. Au fost invitați 58 de conferențieri, ca să se angajeze la o muncă culturală sistematică. Au răspuns abia 12 inși, dintre cari 5 au fost încredințați să cutriere centrele lipsite de viață culturală românească pe cheltuiala «Asociațiunii». Câțiva inși s'au și ținut de angajamentul luat. Schimbul de conferențieri nu s'a putut însă continua în anii următori, deoarece numărul celor ce voiau să se angajeze la o asemenea apostolie culturală eră prea disparent și deoarece «Asociațiunea», în veșnica ei luptă cu sărăcia, nu putea să suporte cheltuelile de drum ale conferențiarilor.

¹ V. *Transilvania*, 1908 p. 197, 219 și *Transilvania* 1909 p. 215.

Am amintit de aceste încercări, ca să se vadă că instituția noastră n'a scăpat din vedere problema educației sistematice a cărturării. Dacă aceste conferințe nu au reușit, vina nu e a noastră, a celor din centru, ci ea e a se atribui lipsei de coeziune socială și lipsei de legături sufletești conștiente dintre cărturărimea noastră. Președintele «Asociațiunii», d-l Andreiu Bârseanu, în discursul prin care a deschis adunarea generală din 1912 ținută în Sibiu, constată, cu drept cuvânt, următoarele:

«...Între frunțașii noștri din diferitele regiuni nu e destulă *legătură sufletească*; ei nu se știu însufleși îndestul pentru același ideal și nu se știu supune unei discipline stricte pentru aducerea lui la îndeplinire. O parte mare dintr'ânșii se mărginesc a-și vedea de necazurile proprii, iar alții, deși mai puțin egoiști, se izolează în cercul restrâns al împrejurimii nemijlocite, nevoind să știe nimic, de ce se întâmplă afară de hotarele comunei sau, cel mult, comitatului, în care trăesc.

«Spre a ilustra această afirmare, voi aduce un singur exemplu.

«În cele câteva centre, în care avem școli secundare românești sau seminare pentru creșterea viitorilor preoți și învățători, s'a făcut de o vreme încoace frumosul obicei de a se ține, mai cu seamă în timpul iernii, conferințe de cuprins felurit pe seama publicului doritor de știință din acele centre. Ei bine, aș voi să știu, dacă chiar conferențiarilor dintr'un loc cunosc, ce se petrece în celalalt punct; dacă de pildă, la Brașov se urmărește ce subiecte se tratează la Blaj și dacă la Sibiu ne dăm seama de materiile tratate la Năsăud, la Brad și la Beiuș? — Tare mă indoesc, că mi-s'ar putea da un răspuns pozitiv la această întrebare, afară doar de vreo informație întâmplătoare, culeasă din vreo știre scurtă, rătăcită în coloanele nu știu cărei gazete.

«Eră vorba într'o vreme de un *schimb de conferențieri*, ce avea să se facă sub egida «Asociațiunii» noastre. S'a făcut, cât îmi aduc aminte, o încercare sau două, cu succes foarte frumos, cum însumi am avut prilej a constata; dar atâta a fost tot, și mai departe lucrurile au rămas tot în starea de mai înainte.

«Și ce urmări favorabile ar avea un asemenea schimb, își poate închipui oricine. Publicul nostru s'ar deprinde a se ocupa cu aceleași probleme, emancipându-se, din când în când, din cercul

strămt al intereselor locale, ne-am mai primenit ideile, ne-am cunoaște mai bine unii pe alții și ne-am ști prețui reciproc. — cu un cuvânt: am aduce la îndeplinire acea «*unire în cuget și în simțiri*», pe care o cântăm de atâta vreme, dar pe care încă n'am izbutit a o înfăptui pe deplin până acum».

Instituția noastră cu toate acestea greutăți, n'a renunțat la realizarea planului de a face o propagandă culturală la orașe. A îndemnat despărțămintele să aranjeze singure conferințe și serate literare cu ajutorul intelectualilor din sediul lor. Și am constatat cu bucurie că în multe centre s'au și ținut un număr frumos de conferințe și de serate literare-artistice. Din 1908—1912 s'au ținut, în total, 352 de conferințe și serate literare-artistice, cu cetiri, declamațiuni, cântece și reprezentații teatrale.

În iarna anului 1912—1913 s'au început în Sibiiu primele cursuri ale «Asociațiunii», ținându-se cu ajutorul intelectualilor de aici câte 2 conferințe într'o zi. Acest prim ciclu de cursuri ne-a dovedit că publicul ascultă cu greu două conferințe una după alta și că, lipsind legătura organică dintre ele, nu se pot face sintezele necesare oricărei educații sistematice.

În iarna acestui an am încercat desăvârșirea lor, alegând o epocă, jumătatea a doua a veacului al XIX-lea, și căutând să o tratăm din mai multe puncte de vedere. Am ales jumătatea a doua a veacului trecut, deoarece în această epocă a ajuns sufletul românesc să se manifeste pe toate terenele, și deoarece în suta a XIX-ea cade renașterea culturală și națională a neamului nostru, luând forme definite mai ales în jumătatea a doua a acestui veac.

La aranjarea acestor cursuri am chemat pentru prima oară conferențieri din România și din Bucovina, pe lângă conferențierii din diferitele centre dela noi. Conferențierii reprezentau deci și ca persoane unitatea culturală a poporului nostru. Prin chemarea cărturarilor din deosebitele părți ale pământului locuit de Români, «Asociațiunea» a mai urmărit și încheierea unor legături sociale, a unor apropieri sufletești, cari ne vor fi desigur de cel mai mare folos. Cunoscându-ne sufletul, schimbându-ne ideile, și discutând problemele naționale, cari în diferitele părți apar sub forme diferite, vom reuși să creem munca unitară pentru intruparea idealurilor comune ce ne încălzesc pe toți deopotrivă.

Cursurile «Asociațiunii» aranjate deocamdată în Sibiu, rând pe rând se vor introduce și în alte centre, după regiuni, creând tot atâtea focare pentru răspândirea sistematică a culturii românești.

«Asociațiunea» va mai încercă să intre în legături și cu societățile culturale din România și Bucovina, stăruind pe lângă ele să invite intelectuali dela noi, ca să țină conferințe în centrele mai însemnate dela ei.

Realizând acest program, credem că vom putea face cel mai bun serviciu unității noastre culturale.

Programul cursurilor din Sibiu din iarna anului 1914 a fost următorul:

La 8 Februarie n. dela orele 5—6 $\frac{1}{2}$: 1. Dr. Ioan Lupaș: Istoria universală în ultima jumătate a veacului al XIX-lea.

La 15 Februarie n. dela orele 5—6 $\frac{1}{2}$: 2. Dr. Ioan Ursu: Istoria României dela Unirea Principatelor până astăzi.

La 22 Februarie n. dela orele 5—6 $\frac{1}{2}$: 3. Ion Agârbiceanu: Cultura ardeleană în jumătatea a doua a veacului al XIX-lea.

La 1 Martie n. dela orele 5—6 $\frac{1}{2}$: 4. Dr. Silviu Dragomir: Istoria Românilor din Ungaria dela 1848 până în zilele noastre.

La 8 Martie n. dela orele 5—6 $\frac{1}{2}$: 5. Dr. Iancu Nistor: Istoria Românilor din Bucovina și Basarabia în veacul al XIX-lea.

La 15 Martie n. dela orele 6—7 $\frac{1}{2}$: 6. Oct. C. Tăslăuanu: Răsboiul din Balcani. Campania armatei române. Teritorul cucerit (cu proiecțiuni de schiopticon).

La 22 Martie n. dela orele 6—7 $\frac{1}{2}$: 7. Dr. Alex. Bogdan: Literatura română dela «Junimea» până astăzi.

La 29 Martie n. dela orele 6—7 $\frac{1}{2}$: 8. Dr. N. Drăganu: Filologia românească dela școala latinistă până astăzi.

În Dumineca Floriilor dela orele 7—8 $\frac{1}{2}$: 9. Al. Tzigara-Samurçaș: Istoria artelor la Români în ultimii 50 de ani (cu proiecțiuni de schiopticon).

În Dumineca Tomii dela orele 7—8 $\frac{1}{2}$: 10. Simion Mehedinți: Cultura românească în veacul al XIX-lea.

E de prisos să mai accentuăm că aceste cursuri au avut un caracter de popularizare. Conferințele nu erau și nu puteau fi întotdeauna rezultatul unor cercetări originale, ci ținteau mai

mult să dea orientări generale și să trezească interesul față de chestiuni, pe cari publicul mare nu le poate urmări singur.

Avem deplina satisfacție sufletească că această primă încercare a «Asociațiunii» a reușit peste toate așteptările. Conferențiarilor și-au dat silința să se achite cât mai conștientos de însărcinarea ce au luat-o asupra lor, făcând cele mai bune servicii culturii românești.

La acest loc suntem datori să mulțumim tuturor conferențiarilor pentru bunăvoința cu care au primit învitată Asociațiunii. În special d-lor Dr. I. Ursu, Dr. Iancu Nistor, Al. Tzigara-Samurcaș și Simion Mehedinți, cari au venit din depărtări mari, ca niște adevărați apostoli, pentru a se înrola sub flamura de luptă a culturii naționale. Le mulțumim și îi asigurăm, că sămânța de idei aruncată de dânsii pe acest pământ al făgăduinții nu va întârzi să dea roade.

* * *

Ca subiectele tratate să poată fi cunoscute în cercuri cât mai largi, ne-am hotărât să publicăm conferințele parte în rezumat, parte în întregime. Ele pot sluji de indemn și pentru intelectualii din alte părți, cari doresc să se angajeze la munca culturală pozitivă inaugurată de «Asociațiune».

Să nădăjduim că indemnul primului nostru așezământ cultural nu va răsună în pustiu.

Oct. C. Tăslăuanu.

I.

Istoria universală în ultima jumătate a veacului al XIX-lea.

— Conferință ținută de d-l Dr. Ioan Lupaș, protopopul Săliștii. —

Istoria universală în secolul al XIX-lea este rezultanta ciocnirii dintre ideile scoase la suprafață de revoluția franceză și între puterile reacțiunii provocate de această mișcare furtunoasă. Vor fi mulți de credința, că întreită lozincă a revoluției: libertate, egalitate, fraternitate ar fi fost ceva cu totul nou, idei puse în circulație întâiașdată de revoluția franceză și menite să determine numai ele de aci înainte cursul istoriei universale. Adevărul, însă, e că aceste idei sunt cu mult mai vechi decât revoluția franceză, le găsim temelia bisericii creștine, care le propoveduise secolii dearândul ca pe niște principii fundamentale pentru reformele sociale creștinești. Dacă în «declarațiunea drepturilor

naturale și sacre ale omului» se spune, că «libertatea consistă în a putea face tot ce nu vatămă pe altul», morala creștină propoveduie din timpuri foarte vechi acelaș precept: «ce ție nu-ți place, altuia nu face». Iată dar, că nu poate fi vorba aci de o invenție, de un rezultat nou al curentului revoluționar dela sfârșitul secolului XVIII. Revoluția are cel mult meritul de a fi vulgarizat cu o violență extraordinară aceste principii sfinte, despoindu-le de caracterul lor dumnezeesc și aruncându-le pradă neînfrânatelor patimi omenești. Astfel istoria universală a veacului XIX dovedește adeseori că lozincile trâmbițate lumii moderne în paroxismul involburării cauzate de revoluția franceză, prin o crudă ironie a istoriei, s'au denaturat atât de mult, încât pare oglinda unei triste și dureroase realități următoarea cugutare istorică a lui *Eminescu*: «Libertatea e libertate de a exploata, egalitatea e egalitate de a deveni tiran ca și vecinul meu, fraternitatea un moft ilustrat prin ghilotină»...

Năzuințele lui Napoleon de a întemeia o *monarhie universală* au trezit, în toate părțile Europei, popoarele din somnolența seculară și au dat naștere cu timpul unor curente tot mai puternice spre *independența națională*. Astfel în jumătatea a doua a secolului XIX și începutul sec. XX una dintre caracteristicile de căpetenie ale istoriei universale este tendința de a crea state naționale. Deaceea timpul acesta poate fi numit *epoca naționalismului*. Ca o reacțiune contra monarhiei universale și contra cosmopolitismului se întărește tot mai mult simțul de apartinență la o singură individualitate națională, de prețuire și iubire a tuturor însușirilor și comorilor proprii naționale; fiii aceluiaș popor se simt cu mult mai strâns uniți sufletește decât în vechime. Altădată d. e. un boier din Țara-Românească sau Moldova se simțea mai apropiat sufletește de un nobil ungar sau polon, decât de țăranul român, care-i muncia moșia. Acum însă legătura sufletească, dintre clasele sociale ale aceluiaș popor e mai puternică decât învechitul spirit de castă sau tagmă socială.

Alături de acest curent național, ca a 2-a caracteristică de căpetenie a istoriei universale moderne amintim *industrialismul expansiv și imperialist*, care ia proporții tot mai uriașe îndeosebi la cele mai însemnate dintre marile puteri, (Anglia, Germania, Statele-Unite) cari formează sprijinul de căpetenie al echilibrului mondial. Pe când în epoca feudalismului erau

numai state agricole, industrialismul modern a îndrumat pretundenii la îmbrățișarea industriei, prin ceea ce s'a îmbogățit burghezimea și a prins putere muncitorimea. Iar bunăstarea maselor aduce cu sine înflorirea și întărirea curentului național, chiar și în acele părți unde încă n'a putut ajunge la biruință politică, unde *puterile teritoriale* au reușit să țină încătușată în anume bariere însuflețirea națională.

Ideea fundamentală a lui Napoleon: alianța Europei continentale contra Angliei se continuă prin *alianța sfântă*. Dinastiile Romanow, Habsburg, Hohenzollern, Bourbon voesc să reprezinte Europa contra Angliei și Americii, dreptul dinastiilor contra drepturilor popoarelor, vechimea contra înnoirilor. Lozinca lor eră: pacea e cea mai de căpetenie datorință cetățenească. Dar curentul liberal și democratic nu-l putură sugrumă timp îndelungat puterile reacționare; el birui în Anglia, unde liberalii ciuntiseră la 1830 din privilegiile conservatorilor și în Franța, unde revoluția din Iulie 1830 așeză în persoana lui Louis Philipp de Orleans un adevărat burghez pe tron. Unda liberalismului aduse Europa vestică în contrast cu reacționarismul Prusiei, Austriei și Rusiei.

În *revoluțiile din 1848* s'a pronunțat în mod și mai hotărît curentul național, deși n'a fost încă atât de puternic, ca să cucerească biruința. În parlamentul din Frankfurt s'au întrunit 600 de reprezentanți ai națiunii germane și *unitatea Germaniei* părea ajunsă în pragul realizării, dar regele Prusiei, Friedrich Wilhelm IV, fiindcă nu voia să recunoască *suveranitatea poporului*, a respins coroana de împărat, ce i-o oferise acest parlament. *Tendențele naționale ale Italianilor*, în 1848, n'au putut ajunge la biruință din cauză, că bătrânul *Radetzky* a reușit să înfrângă mișcările naționale în Italia și să salveze stăpânirea austriacă. În Ungaria ele fură sugrumate cu ajutorul Rusiei. Astfel ca rezultat al mișcărilor din 1848—9 rămase faptul, că între Prusia și Austria s'a icuit ura, care avea să le ducă la ciocnirea dela Königrätz și Sadowa, iar de altă parte sporî puterea și vaza Rusiei, care se credea acum cel mai însemnat factor în politica Europei. Din timpul lui Petru-cel-Mare Rusia porni pe calea progresului. Turghenieff spune, că «Petru-cel-Mare a turnat cu ciubărul cultura vesteuropeană în poporul rusesc, bine știind, că sănătatea acestuia e destul de tare, ca să poată mistui străi-

nismul». În testamentul politic, ce i-se atribue, Petru-cel-Mare spune, că Dumnezeu «i-a îngăduit a vedeà, că poporul rus este chemat în viitor a dominà asupra Europei întregi», deaceea îndrumă pe urmașii săi «a se apropià cât mai mult de Constantinopol și de Indii, căci cine va domni acolo, va fi adevăratul suveran al lumii», tot astfel îi sfătuește «a legà și reuni împrejurul lor pe creștinii ortodocși răspândiți fie în Ungaria, fie în Turcia, fie în sudul Poloniei; a se face centrul lor, sprijinul lor, și a stabili de mai nainte o predominare universală printr'un fel de autocrație sau de supremație sacerdotală».

Țarul Nicolae I, după ce reuși să sugrume pornirile revoluționare din Ungaria și Polonia, crezù că e sosit timpul spre a împlini, măcar în parte, unele dispoziții din testamentul lui Petru-cel-Mare, aducând întreagă peninsula balcanică sub influența rusească. Întâmpinând împotrivire din partea Sultanului, începù războiul crimeic (1853—56), în care Franța, Anglia și Sardinia sprijiniră pe Turci. Rușii fură strâmtorați. Țarul Nicolae muri de supărare încă înainte de căderea Sebastopolului (1855). Pacea se încheie la 1856 prin congresul din Paris, sub conducerea lui Napoleon III, care prin plebiscitul din 1852 se proclamase împărat și ridică acum Franța la importanța primei puteri pe continent. Austria, participând la acest războiu, și-a atras ura Rusiei fără a profita cât de puțin din altă parte.

Preponderanța Franței în politica europeană fu un bun prilej pentru pregătirea unității Italiei și pentru unirea principatelor române. Politica lui Napoleon III avea ținta de a spori, prin succese diplomatice și războinice, gloria Franței și de a consolida imperiul său uzurpat. La Solferino fu bătută armata austriacă. Regele Sardiniei Victor Emanuel II (il Ré Galantuomo) cuprinse partea cea mai mare a Lombardiei. În primăvara anului 1860 Toscana, Parma, Modena, Romagna se uniră cu Piemontul. Statul cel nou: Italia Italianilor începe la 13 Aprilie 1860. Italia de Sud și Sicilia o cucerì Garibaldi cu 1000 de oameni. În 14 Martie 1861 luă Victor Emanuil titlul de «rege al Italiei din mila lui Dumnezeu și din voința națiunii»... Capitala țării eră Florența, dar parlamentul italian destinase încă din 1861 cetatea eternă, Roma, ca viitoare capitală a Italiei. Unitatea Italiei se desăvârși apoi la 1866, câștigând în urma războiului pruso-

austriac *Veneția*, și la 1871, când războiul franco-german îi dăruî și *Roma*.

Pe când *unitatea Italiei* se înjghebă prin diplomația ascuțită a lui Cavour și vitejia lui *Garibaldi*, *unitatea Germaniei* o făurî Bismarck prin foc și sabie. Rivalitatea dintre Austria și Prusia trebuî să ducă la conflict. Bismarck înțelese curând, că pe orizontul germanismului nu pot străluci doi sori. Împăratul Francisc Iosif chemă în 1863 la un congres în Frankfurt pe principii germani, dar Bismarck înduplecând pe regele Prusiei Wilhelm de a participă la acel congres, a zădărnicit intențiile lui Fr. Iosif. Apoi a reușit să complice pe Austria în războiul germano-danez pentru Schleswig-Holstein (1864), a căror cărmuire pruso-austriacă, în formă de «condominium» aveă neapărat să provoace conflictul cel mare și răfuiala definitivă între Prusia și Austria. În vara anului 1866 Austria, având să lupte în 2 fronturi, birui în Italia, rămase însă înfrântă la Königrätz și Sadowa de armata Pruşilor, cari porniră spre Viena. În pacea încheiată la Praga (în August 1866) se dovedî înțelepciunea diplomatică a lui Bismarck, care știu înduplecă pe Pruşii să renunțe la orice câștig teritorial în paguba Austriei, prevăzând de pe atunci, că o alianță cu Austria va deveni mai târziu necesară. Italiei a cedat Austria Veneția. Pierzându-și influența în afară, monarhia habsburgică s'a transformat în monarhia dualistă austro-ungară (1867).

Pentru gloria Franței și pentru Napoleon III a devenit fatală neutralitatea, observată față de războiul pruso-austriac. Expediția nenorocită a lui Napoleon III în Mexico, cu tragicul sfârșit al arhiducelui Maximilian, fratele împăratului Francisc Iosif, încă îl împiedecă dela o intervenție mai hotărîtă în acest războiu. După încheierea păcii a cerut fără rezultat «compensații» pe malul stîng al Rinului și a cercat, iarăș zadarnic, să câștige prin cumpărare Luxemburgul ori Belgia s'o atragă pe partea Franței.

Bismarck așteptă acum războiul cu Francezii, pentru care se ivî momentul, când coroana Spaniei fu oferită prințului Leopold din familia Hohenzollern-Sigmaringen. Napoleon III, protestă contra acestei candidaturi și principele Leopold renunță la ea. Dar când Napoleon ceru dela regele Prusiei Wilhelm declarația, că nici în viitor nu va admite o asemenea candida-

tură, acesta-l refuză și Franța declară Prusiei războiul în Iulie 1870. Napoleon speră, că Germanii de Sud, Austria și Italia îl vor sprijini contra Prusiei. După primele biruințe ale armatei germane, Victor Emanuil II și Francisc Iosif au renunțat la planurile lor de intervenție. Franța fu strâmtorată și dripită, împăratul Napoleon detronat și a treia republică franceză proclamată. *Thiers* începû pertractările de pace, dar rămase încremenit auzind pretensiunile germane. Bismarck răspunse scurt și rece: «aşadar' vom luptă mai departe». În sfârșit pacea se încheie în Mai 1871 la Frankfurt: Franța cedează Prusiei Alsacia și Lotaringia germană și se obligă a plăti despăgubire de război 5 miliarde franci. În 18 Ianuarie 1871 în castelul din Versailles, Wilhelm, regele Prusiei, fu *proclamat împărat al Germaniei* Italia unită își dobândi capitala: Roma. Iar papa cercă să-și sporească puterea spirituală, dupăce o pierdû pe cea lumească: se suprapuse conciliilor: dogma infalibilității, care provocă în Germania lupta culturală (Kulturkampf).

Acum factorul de căpetenie în politica Europei continentale deveni Germania. La Berlin se întrunesc reprezentanții marilor puteri europene spre a revizui pacea preliminară, încheiată între Rusia și Turcia la San-Stefano în Martie 1878. Desbaterile sunt conduse de Bismarck, dupăcum cele din Paris (1856) fuseseră conduse de Napoleon III. Pe temelia așternută de *congresul din Berlin* a odihnit pacea Europei timp de 3 decenii.

Pacea preliminară dela San-Stefano întinse hotarele principatului bulgar până la Marea Egeică. Anglia se împotrivi. Astfel Bulgaria fu micșorată; în sudul Balcanilor Rumelia orientală rămase provincie turcească. Rusia fu silită a primi soluția propusă de Anglia, la care s'au alăturat și celelalte puteri.

România pentru sprijinul dat Rușilor pierdû Basarabia și primi în schimb Dobrogea. Această nedreptate eră răsplata României pentru jertfele însemnate de sânge în cursul aceluia război, căci — dupăcum spuneă lordul Beaconsfield, în legătură cu reclamațiunile românești —: «În politică ingratitudea este adeseori răsplata pentru cele mai bune servicii». — Mai mult a profitat din congresul dela Berlin *Austria*, căreia i-s'a îngăduit să *ocupe* Bosnia și Herțegovina. Turcii s'au împotrivit, dar la urmă neavând încătrău s'au împăcat cu explicarea sofistică a tratatului, că ocupațiunea nu e egală cu anexiunea (care aveă

să urmeze tocmai la 30 de ani) și cu nădejdea, că vor veni timpuri mai bune pentru semilună.

Anglia a tras folos din slăbirea Turciei: și-a asigurat insula Cipru și s'a întins în Egipt.

Duelul între Rusia și Anglia s'a continuat în Asia centrală. (Afganistan, Turkestan).

În *Octomvrie 1879* între Germania și Austria se încheie o alianță contra Rusiei. Domnitorii acestor două împărății consideră de a lor sfântă datorie a priveghia și păzi pacea popoarelor; alianța lor nu are nici o tendință agresivă, e numai de natură defensivă: *alianță pentru pace și sprijin reciproc!* Dacă una dintre cele 2 monarhii va fi atacată de Rusia, ori de altă putere, care stă în legătură cu Rusia, cealaltă îi vine în ajutor cu întreagă puterea sa militară, dacă va fi atacată din altă parte, va observa neutralitate binevoitoare. În 1882 s'a alăturat la această alianță și Italia din cauză că Franța ocupase la 1881 *Tunisul*, pe care intenționa să-l ocupe însaș Italia. Aceasta e geneza *triplei alianțe*. Existența acestei alianțe fu adusă de Bismarck la cunoștința lumii numai la începutul anului 1888, când politica de revanș pentru Sadowa ridicase valuri amenințătoare în Franța, care se pregătea de războiu contra Germaniei, iar Rusia contra Austriei. În discursul parlamentar rostit la *6 Febr. 1888* spune Bismarck cu privire la durata contractului de alianță următoarele: «Keine Grossmacht kann auf die Dauer im Widerspruch mit den Interessen ihres eigenen Volkes an dem Wortlaut irgend eines Vertrages kleben, sie ist schliesslich genötigt, ganz offen zu erklären: Die Zeiten haben sich geändert, ich kann das nicht mehr». — Nu e lămurit cuprinsul contractului încheiat cu Italia; nu se știe, dacă Italia și-a luat vreun angajament și față de Austria ori numai față de Germania, și față de aceasta chiar numai în cazul unui atac din partea Franței, căci d. p. în chestia marocană, la 1906, Italia păși pe față contra Germaniei, care rămase numai cu sprijinul Austriei, pe când toate celelalte puteri, cu America împreună, sprijiniră Franța, care astfel putu să-și stabilească și întindă protectoratul său în Marocco. Împăratul Wilhelm II nu întârzie atunci a mulțumi ministrului austriac Goluchowski pentru «excelentele servicii de secundant». Iar la 1908, când Austria anexă Bosnia și Herțegovina, Italia nu avu nicidecum atitudinea unei aliate, ci mai

curând a unei rivale a monarhiei în peninsula balcanică, năzuind să stăpânească amândoi țărmii Mării adriatice, pe când pentru monarhie Adria liberă e chestiune de existență, căci dacă s'ar întinde Italia în peninsula balcanică, având și legături dinastice cu Muntenegrinii, înjghebând și alianță cu Sârbia și România, ar strânge ca într'un cerc de fier monarhia habsburgică, dela Sud-Vest până la Sud-Ost, unde începe a o îmbrățișa Rusia.

Cătră sfârșitul secolului XIX se ridică la rangul de mare putere și Japonia, după ce ocupă în războiul cu China partea de Sud a Mandjuriei (1894). În conflictul dintre China și Japonia s'au amestecat 3 puteri europene: Germania, Rusia și Franța. Wilhelm II alarmă lumea cu pericolul, ce ar putea să aducă asupra Europei o *invazie a rassei galbene*, din partea Asiei. După îndrumările lui zugrăvi profesorul Knafuss un tablou cu efect: Budha plutind pe un tron de nori aduce moarte și peire rassei albe. China plăti despăgubire de războiu Japoniei 700 mil. mărci. Astfel în cea dintâiu ciocnire a rassei galbene se dovedî, că *naționalismul este și aici mai tare*, decât considerațiile de rassă.

Secolul al XX-lea îl deschide, în istoria universală, *războiul buro-englez*, în care iasă mai trist la iveală *lăcomia* fără scrupule și fără nici o îndreptățire morală a *industrialismului* față de *erismul înălțător* al celor ce conduși de *simțul național* își apără moșia, fără a o putea scăpa de jugul străin. Sub conducerea lui Botha, Dewet, Delarey și Krüger Burii se afirmară cu multă vitejie, până când în Maiu 1902 Eduard VII le oferî pacea. Prin anexarea teritorului lor bogat în aur și pietri scumpe puterea mondială a Angliei crescû, întinderea ei asemenea. Anglia stăpânește azi $\frac{1}{5}$ din întreagă suprafața pământului și mai mult decât $\frac{1}{4}$ din totalitatea omenirii. Din cauza războiului cu Burii a ajuns într'o «splendidă izolațiune». Mai târziu la 1903, încheie însă Eduard al VII-lea o «*entente*» *cordială* cu Franța și o alianță cu Japonia (până la 1915).

Simțindu-se în stare a luă lupta cu Rusia, care se întindea prea mult spre Răsărit, Japonezii atacă *la 1904* flota rusească de lângă *Port-Arthur*. Până în Septemvrie au reușit să respingă pe Ruși din Mandjuria de Sud. La începutul anului 1905 căzu Port-Arthurul. Stössel se predă lui Nogi. Rușii abiă câștigară câteva rezultate mai mici. Toate luptele mai însemnate le pierdură. Războiul ar fi durat mai departe, dar Japonezii nu mai

aveau bani. Englezii și Americanii nu voiau să le dea împrumut. Englezii șireți, ca totdeauna, profitând de încurcătura Rușilor, au cucerit *Tibetul de Sud-Ost, ocupând Lhassa*, capitala lui Dalai Lama. Apoi temându-se că aliații lor Japonezii, prea își întind aripele, nu i-au mai sprijinit. Astfel ei fură siliți să încheie pacea în *Sept. 1905* fără despăgubire de războiu din partea Rușilor, ceea ce a fost o mare lovitură pentru Japonia, cea mai săracă dintre marile puteri. Mulți Japonezi de supărare au făcut harakiri.

După convenția încheiată la 1903 cu Franța, Eduard VII ajunse în August 1907 la înțelegere și cu Rusia (*Tripla entente*) cercă să desfacă și Austria de Germania, dar nu izbuti. Spre a încurcă ițele politicei germane în Turcia și Orient, pregăti revoluția junilor Turci în 1908, de care profită Austria pentru a anexa Bosnia și Herțegovina, Italia spre a ocupa Tripolis și statele din peninsula balcanică spre a-și întinde stăpânirea și asupra conaționalilor de sub jugul turcesc. Dar despre acestea va fi vorba mai pe larg într'o conferență următoare.

Ideea națională, pe care istoria universală din ultima jumătate de secol o duse treptat, deși cu prețul multor jertfe de sânge, la o serie întreagă de succese mari, încă n'a ajuns pretutindeni la biruință. Mai sunt încă popoare frânte prin graniți politice și împărțite sub diferite stăpâniri. Mai sunt state politice, în cari ciocnirile naționale, de fiecare zi, prefac vieța într'un adevărat «bellum omnium contra omnes», dar tocmai împrejurările acestea nefirești vor contribui să accelereze izbânda naționalismului și să încununeze evoluția istorică pretutindeni cu realizarea și desăvârșirea statelor naționale.

II.

Istoria României dela 1856.

— *Rezumatul conferinței ținute de d-l Dr. Ioan Ursu, profesor de istorie la universitatea din Iași.* —

Cele două principate au fost atâtea veacuri despărțite din cauza concepției de stat, după care ele erau considerate ca moșia Principelui, a șefului statului. Când Ștefan cel Mare a ajuns victorios la București, nu s'a gândit să confişte Capitala și Muntenia, ci a respectat dreptul de proprietate al familiei

Basarabilor, așezând pe tronul din București un membru din acea familie, pe care-l credea devotat. S'a mulțumit prin urmare să aducă Muntenia în sfera politicei sale fără a se gândi să o anexeze.

Numai după schimbarea concepției că țara este proprietatea Principelui și cu înrădăcinarea ideilor de suveranitate a poporului din veacul al 19-lea își face loc ideea unirii printre fiii națiunii din amândouă principatele. Călduroasele opintiri ale Românilor sunt ajutate dela jumătatea veacului de împrejurări favorabile, ivite în urma războiului Crimeei, cari cereau crearea unei bariere contra Rusiei la gurile Dunării. Dacă poporul român n'ar fi existat, el ar fi trebuit să fie inventat, căci necesitățile politicei europene cereau un pedestal contra Rusiei la Dunărea de jos.

Astfel năzuințele partizanilor unirii au concordat cu năzuințele lui Napoleon III de a crea un stat la gurile Dunării, care să fie o stavilă contra expansiunii teritoriale a colosului moscovit peste Dunăre. La congresul din Paris (1856) Franța a sprijinit cu multă căldură tendințele Românilor și a izbutit a face să triumfe *principiul* unirii prin crearea unei Curți de justiție la Focșani și prin unificarea măsurilor și uniformei militare din amândouă țările.

Odată principiul câștigat, Românii știură să clădească edificiul măreț al unirii prin alegerea *aceleeaș persoane* în amândouă țările (1859), iar providența făcea că noul ales să aibă toate calitățile cerute pentru a înfăptui opera măreață: pătrundere a împrejurărilor, știință în a le forța și multă abnegațiune și jertfire de sine în vederea realizării idealului. El a pus temelia României prin secularizarea mănăstirilor, improprietărirea țaranilor și realizarea unirii complete în contra voinții Turciei și a altor state vecine.

Poporul românesc capătă apoi un principe din o familie strălucită europeană, care continuă opera cu multă încordare și izbuti să ducă barca cea nouă a statului printre cele mai periculoase stânci înălțându-și țara, în urma unui războiu contra Turcilor în unire cu Rușii, — unde Prințul Carol avu comanda supremă —, la rang de stat independent, pe care nu întârzie să-l proclame regat (1881) — punându-și pe cap Coroana de oțel, făurită din tunurile luate dela dușman.

Dar pe cât de grea a fost opera aceasta, de a formă din două țărișoare nebăgate în seamă un regat cu autoritate, tot așa de grea a fost consolidarea internă, căci noi n'am moștenit aproape nimic din trecut și a trebuit să clădim totul din nou: școli, căzărmi, linii ferate, drumuri, vapoare, clădiri publice etc. Nu e decât o jumătate de veac și ce drum frumos, ce operă măreață! Totuș nu suntem decât la jumătatea drumului, dar țara noastră va ști să meargă cu aceeaș viteză, căci deviza este: înainte și tot înainte!

Istoria literaturii noastre vechi.

Cursuri populare de Sextil Pușcariu.

14. MITROPOLITUL DOSOFTEIU.

«Acest Dosofteiu mitropolitul nu eră om prost (=simplu) de felul lui; eră neam de mazil, prea învățat; multe limbi știă, elenește, latinește, slovinește și alte. Adânc din cărți știă, și deplin călugăr și cucernic și blând ca un miel; în țara noastră pe aceste vremi nu se află om ca acela». Faima lui de om învățat și cucernic trecuse hotarele țării sale și când Dosofteiu cere dela mitropolitul din Moscva buchi pentru tipărirea cărților sale, acesta, trimițându-i-le îi răspunde: «că și mai departe de noi a pătruns obșteasca mărire pentru a ta urmare a lui Hristos» și «am aflat despre strălucita ta evlavie cătră Domnul Dumnezeu și râvna cea dumnezeiască și fierbinte ce ai în lucrurile credinței tale ortodoxe... cu mintea ta aleasă».

Se chemă cu numele mirean Dimitrie Bărilă. Părinții lui — pe tatăl său îl chemă Leontari și eră negustor, iar pe mamă-sa Misira — par a fi fost Aromâni de origine; câteva aromânisme în limba lui Dosofteiu indică acest lucru. S'a născut pe la 1624 și a fost mai întâiu călugăr la Pobrata (pe la 1649), apoi episcop de Huși (1658) și de Roman (1659), iar la 1671 ajunsse mitropolit al Moldovei. La 1673 emigrează cu Petriceicu-vodă în Polonia, unde-l întâlnim iarăși la 1686, urmând cu sfințenie moaștele Sfântului Ioan, pe care Sobiețchi le-a dus de la Suceava la Jolchiev în Polonia. Acolo muri la anul 1694, în 13 Decemvrie.

Munca lui a fost neobosită și prin numeroasele sale traduceri (între care pentru întâia oară se dădea Românilor Liturghia, Molitfelnicul și Octoihul) el a contribuit mai mult ca oricare alt scriitor bisericesc din secolul al XVII-lea la stabilirea definitivă a graiului strămoșesc în biserică. Prin mâinile sale au trecut multe manuscrite și cărți, pe marginea cărora el face notițe și din care își scoate material pentru marea sa operă de compilațiune pe care o tipări, la 1682, sub titlul *Vie ața și petrecerea sfinților*. Pentru întâia oară se dădea în această carte în mod sistematic o alegere a celor mai însemnate vieți ale sfinților, scoase cu deosebire din cele douăsprezece cărți de mineie grecești. Ele sânt, pe lângă Psaltire, cea mai literară parte din toate scrierile bisericești și prin conținutul lor variat au format lectura de predilecție a timpului.

Între alte cărți bisericești, el tipărește, la 1673, și o *Psaltire în versuri*. Ideea de a versifica psalmii nu e originală, deși lucrarea lui Dosofteiu e cea dintâi încercare de acest soiuri la ortodocși. În apus, dimpotrivă, Calvin versificase câțiva psalmi, dându-le astfel forma potrivită spre a putea fi cântați în biserică, iar poetul francez Clément Marot publicase cu mai bine de un veac înainte parafrizarea psalmilor în versuri. La Români trecuți la calvinism întâlnim deasemenea traduceri după psalmi și alte cântări religioase, uneori versificate, între altele și traducerea în versuri (din ungurește) a psalmilor, făcută de Ștefan Fogarași și păstrată în copia (din a. 1697) lui Ion Vizski. Biserica catolică la început a luat poziție ostilă în mod hotărât contra lor, dar văzând trecerea cea mare pe care o aveau, a făcut ceea ce făcuse în atâtea alte cazuri, a dat și ea o traducere deosebită. La Poloni, catolicul Ion Kochanowski, cel mai mare poet al timpului său, a dat o traducere în versuri, tipărită la 1577, care a devenit clasică. Pe aceasta a cunoscut-o de sigur Dosofteiu, poate prin prietenul său Miron Costin, și psalmii poloni i-au servit de model. El adoptă aproape toate formele de versificație, lungimea versurilor, împărțirea în strofe și chiar și felul rimei. Cu toate acestea n'a rămas de sigur fără influență asupra lui nici versul popular, pe care de sigur îl cunoștea și pe care une-ori se pare că-l imită.

Versurile lui Dosofteiu nu sânt curgătoare, iar accentuările nefirești ale silabelor jignesc tot atât de mult urechea noastră, pe cât

ne supără banalitatea rimei, necorectă de cele mai multe ori, și precum îngreunează înțelesul multele umpluturi. Și în celelalte scrieri ale sale limba lui e neîngrijită, cu expresii improprii, cu construcțiuni și întorsături greoaie, adesea influențate de originalul slavon sau grecesc, cu un prea pronunțat colorit dialectal și mai ales cu multe neologisme. El împrumută fără multă alegere cuvinte din limbile originalelor sale și — ceea ce ne bate mai ales la ochi — are un număr măricel de latinisme. Cu atât mai defectuos și impropriu devine felul său de exprimare în versuri. Având bunăoară să facă o rimă la cuvântul «socotință» el nu se sfiește de a plăsmui din grecescul ἀποσχοραζή ζω (= resping, desavuez) un cuvânt «aposcorachință», pe care apoi însuși se simte dator să-l explice prin următoarea notă marginală: «Spun pentru corbul, că deaca naște pui, îi hrănește până fac fulgi, și-i părăsește unde-s albi, că să 'ndoiaște de corbiță; atunci ei țipă, că n'au hrană, până fac pană neagră; atunci de-aci se 'ncreade corbul de-i hrănește; aceia iaste aposcorachință».

Astfel de curiozități nu trebuie să ne mire însă, căci ele erau la modă pe timpul acela și prin asemenea glose scriitorul făcea impresie de erudit; chiar și stilul nefiresc eră în gustul literaților epocii. Cât privește versurile, multele lor defecte sânt explicabile dacă ținem seama că Dosoșteiu este cel dintâi scriitor român care ne-a dat versuri literare (căci traducerea din Ardeal și cele câteva dedicații din fruntea volumelor tipărite înaintea lui n'au nici o importanță) și că a avut să lupte cu toate greutățile începutului. Cu atât mai mult, cu cât s'a încumătat să versifice psalmii, atât de concisi ca stil și adesea atât de grei de priceput!

Dar Dosoșteiu n'avea despre poezie ideile pe care le avem noi astăzi — dovadă e cronologia versificată a Domnilor Moldovei — și de aceea credeă că, având atâta erudițiune, eră chemat a scrie și versuri. Cu toate acestea nu se poate spune că ar fi fost lipsit de orice talent poetic. Unii din psalmii — mai ales cei scriși în versuri scurte — au calități incontestabile și au ajuns chiar populari. Așa e bunăoară psalmul 46, pe care și azi îl cântă colindătorii, fără să ne dăm seama, când îl auzim, că glasurile subțiri ale copiilor înalță spre cer rugăciunea cucernicului mitropolit de la sfârșitul veacului al XVII-lea. Odată chiară, admirarea sinceră pentru cântările lui David îi dădă acestui

evlavios preot fiorii adevăratei inspirații și «prăvind acest psalom (132)», a «scornit», precum ne spune, următoarele stihuri originale :

Cine-și face zid de pace,
Turnuri de frăție,
Duce viața fără greață
'Ntr'a sa bogăție.

Că-i mai bună depreună
Viața cea frățească
Decât arma ce destramă
Oaste vitejască !

15. MIRON COSTÂN.

Miron Costân e cea mai simpatică figură a literaturii noastre vechi. Din scrierile și din viața acestui boier moldovean de viță veche se desprind deopotrivă pentru noi pilde frumoase de patriotism cald, de suflet nobil și drept, și de minte luminată de scânteia poeziei. Sfârșitul tragic al vieții sale îl apropie și mai mult de inimile noastre.

S'a născut în anul 1633, ca fiu al postelnicului (mai târziu hatman) Costân, care țineă în căsătorie pe o nepoată a lui Miron Barnovschi. Copilăria și-a petrecut-o în Polonia, unde se refugiase tatăl său și unde — la Bar în Podolia — îl întâlnim (1646) între elevii școlii conduse de Iesuiți italieni. Ca toți coconii de boieri de pe vremea aceea, el ia parte ca «dvorean» al regelui polon, la vârsta de optsprezece ani, în luptele date de armatele acestuia. Prin 1652 tânărul Miron se întoarce în Moldova, fiind bine primit de Vasile Lupu și bucurându-se și de protecția Domnilor următori. Adesea, în tinerețe, îl vedem în lupte, ca oștean viteaz, iar mai târziu Domnii îl întrebuințează în misiuni diplomatice. Cu ocazia diferitelor războaie el văzû Maramureșul, Ardealul și «pragurile» podului lui Traian, iar rolul său activ la aproape toate evenimentele mai importante politice din vremile acelea au fost de cel mai mare folos pentru cel ce avea să fie istoricul țării sale. Cunoașterea Românilor de pretutindeni a contribuit de bună seamă la ideea despre unitatea etnică a neamului nostru, pe care o găsim exprimată în scrierile sale.

La 1661 e pârcălab de Hotin, la 1665 mare-comis. Subt Duca-vodă (1665—1666) e mare-paharnic, și îndată după aceea mare-vornic de Țara-de-jos, o funcțiune pe care o ținû până în 1675. În timpul acesta a cunoscut mai de aproape pe mitropolitul Dosofteiu, celalalt mare literat al timpului; între ei trebuie să fi fost o prietenie intimă, cu urmări însemnate pentru activitatea literară a amândurora.

Miron Costân se bucură de mare trecere la Curte și cuvântul lui apăsă greu în sfatul țării. Ion Neculce ne povestește mai multe anecdote din viața lui, foarte caracteristice pentru acest boier mândru și cinstit, care nu se sfiă să-și spună verde, cu orice ocazie, părerea sa, fie chiar și Domnului în față. Astfel a făcut la 1673 cu Petriceicu-vodă: «Ori să fie voia Mării Tale, ori să nu fie, noi nu ne vom lăsa casele să le iee Tătarii!» — și s'au închinat și i-au zis: «să fii Măria Ta sănătos!» și au ieșit afară. Și așa toți boierii și căpitaniii au purces, cela după cela, pre rând a se închinare și au ieșit afară. Iară Petriceicu-vodă au rămas numai singur, numai cu Hăbășescul hătmanul și cu casa lui, și au început a plângere și a blestemare pre Miron și pre alții». Cele mai frumoase sânt însă cuvintele adresate Domnului în anul 1683, când acesta ținea sfat cu boierii, cum să scape de primejdia de a fi prinși de Poloni: «Ce puteare au ei să vie asupra Mării Tale? Să nu dăm locul, că pământul acesta este frământat cu sângele moșilor și strămoșilor noștri!»

Dar Polonii au prins și pe Duca-vodă și pe Miron Costân. Numai prin intervenția unui prieten polon scapă de jaf și de robie și rămase în Polonia, până când, urcându-se pe tronul Moldovei Constantin Cantemir, se întoarse, la invitarea acestuia, în țară «foarte scăpătat; și l-au avut Cantemir-vodă în milă și cinste».

Prietenia aceasta nu ținù însă mult. În anul 1691, luna Decembrie, se săvârși tragedia Costăneștilor. Cauzele ei nu sânt deplin lămurite; se pare însă că o seamă de boieri, nemulțumiți cu domnia lui Cantemir, au urzit o conspirație împotriva lui, din care făcea parte și Velicico Costân, fratele lui Miron, care pare a fi fost chiar destinat de urmaș al lui Cantemir. Domnul prinse de veste de acest complot și-și răzbună crunt, omorînd pe Velicico. Neculce povestește cum, intriganții Cupărești, după tăierea acestuia, au îndemnat pe Domn să tragă consecințele acestui omor: «Acum, de vreme ce ai omorît pe Velicico, trimite de prinde și pe frate-său, Miron logofătul, de-l omoară, ori vinovat, ori nevinovat, să nu scape, c'apoi încă a hi mai rău și de tine și de noi! — Deci Cantemir-vodă nu și-au socotit viața lui, că eră trecut cu bătrânețele, om de șaptezeci de ani..., ce s'au potrivit neprietinilor și nu și-au cruțat sufletul». «Însă

Miron logofătul», spune un alt cronicar, «nefiind în Iași într-aceea dată, ci la țară, la un sat al lui, și s'au fost tâmplat de i-au murit giupâneasa, ce vrând să o astruce, iată au sosit și la dînsul, dela Cantemir-vodă, armașul al doilea, Racoviță, cu un steag de lefegii, ca să-l ducă la Iași. Ce el se rugase ca să aibă păsuială până și-a îngropă giupâneasa, și să porceagă; și fiind așa, iată, de sârg au sosit și Macri vătavul cu a doua poruncă, cum în ce loc îl va află, acolo să-i taie capul. Și după poruncă așa într'acela ceas i-a tăiat capul. Și l-au astrucat împreună cu giupâneasa lui».

Planul de a scrie istoria țării sale trebuie să se fi format de timpuriu în mintea lui Miron Costân, iar îndemnul va fi fost același ca și la Ureche, pe a cărei operă el o cunoștea în redacția lui Simeon dascălul. Dar Costân concepă dintru început ideea mai mare, mai grandioasă decât predecesorii săi. Pe Ureche îl interesase numai soarta țării sale moldovene și deci începuse cu descălecarea lui Dragoș. Miron Costân, care cunoscuse mai de aproape pe Românii din alte ținuturi și pentru care legăturile noastre cu Roma nu erau numai o curiozitate istorică, ci un fapt vrednic de o cercetare mai amănunțită și un gând simpatic, hotărî să scrie istoria Românilor, începând-o de acolo de unde ea de fapt pornește, de la întăiul descălecat al lui Traian în Dacia.

Dar realizarea unui asemenea gând cerea mult timp și liniște. «Ce sosiră asupra noastră acele vremi de acmă», spune el cetitorului, explicându-i de ce nu și-a putut pune în practică gândul pe care-l urzise, «de nu stăm de scrisori, ce de grije și suspinuri. Și la acest feliu de scrisoare, gând slobod și fără valuri trebuiaște iară noi prăvim cumplete vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă». De aceea, abia pe la sfârșitul vieții ajunge să-și scrie opera sa, astfel precum o plănuiise. Totuși, chiar în cea dintâi scriere el schițează planul și își exprimă cele două convingeri care formează contribuția nouă și prețioasă pentru istoriografia noastră: 1. că sântem coloni romani, precum o dovedește istoria și limba și 2. că toți Românii sântem aceeași: Moldoveni, Maramurășeni, Ardeleni chiar și Cuțovlahii, «o colonie romană de aceeași limbă cu noi și mult mai apropiată de limba italiană decât de vorba noastră» (ap. Iorga).

Ideile acestea le găsim în «Cronica țărilor Moldovii și Munteniei» pe care o scrie, la îndemnul unui înalt dignitar polon, în limba polonă, și care e scrierea terminată mai întâi. Ea începe cu Dacii, care erau, după părerea lui, Tătari, rude ale Ardelenilor, continuă cu războaiele Romanilor, vorbește de invaziunile Tătarilor «întorși», și în fine ajunge la descălecatul lui Dragoș. Urmează apoi o parte descriptivă despre numele Moldova, Muntenia, Basarabia, titlul Domnilor, despre limbă, religie, ținuturi și orașe.

La dorința lui Sobiețchi, care avea interese în Moldova, Miron Costân își prefăcù opera în versuri polone, numind-o «Descrierea Țării moldovenești și muntenesti», și o dedică regelui polon (1684). Întrebuințând câteva izvoare nouă, el desvoltă mai pe larg unele din ideile sale vechi și amintindu-și cele văzute în călătoriile sale, spune că limba cea mai frumoasă și mai apropiată de cea italiană este cea din Maramureș și din Făgăraș, unde sânt atâți Români, ca și când nici odată n'ar fi emigrat în Moldova și Muntenia.

Între cele două scrieri polone, el scrie în românește (înainte de 1677) «Letopisățul țării Moldovei... de unde au părăsit a scriere răposatul Ureche vornicul..., să nu se treacă cumva cu uitarea..., cu această făgăduință, că și letopisețul întreg să aștepți de la noi, de vom avea zile». La început, se ține de izvoarele sale polone și de tradiția orală culeasă de la bătrâni, și povestirea sa, care, în forma păstrată nouă, ajunge până la anul 1661, devine mai vioaie și mai bogată în amănunte pentru cei zece ani din urmă, când descrie evenimentele la care a luat însuși o parte activă. Partea aceasta din urmă poartă caracterul unor memorii: «Așa și nouă, iubite cetitoriule, ne este mai lesne a scriere de aceste vremi, în care mai toate le-am prilejit singuri». În tot cursul acestei scrieri ale sale zvâcnesc, ca note stăpânitoare, iubirea de dreptate, de țară și de lege.

Pe la sfârșitul vieții sale, între anii 1685 și 1691, a ajuns în sfârșit să-și realizeze și gândul care l-a muncit din tinerețe, să scrie «Cartea pentru descălecatul dintâi al țării Moldovei și neamului moldovenesc». De data asta n'o mai face într'o limbă streină, ci în frumosul graiu moldovenesc, pe care-l știă mlădiă cu atâta măiestrie. Cu ocaziunea aceasta el se îndreaptă cu violență împotriva «basmelor» lui Simeon dascălul și, precum

credea el, și ale lui Misail călugărul. Contra aserțiunii că Moldovenii ar fi hoți aduși de Traian din temnițele Romei pe vremea regelui ungar Ladislau, aduce M. Costân o mulțime de argumente scoase cu migală din scriitori latini și poloni, le caută în argumentația sa logică și triumfă cu argumentul atât de delicios prin năivitatea sa: «De unde s'ar află din temnițe cu sute de mii de mii de oameni? Apoi și femeii atâtea tâlhărițe unde eră?» Dar ceea ce ne atinge mai ales astăzi, e însăși revolta sa sinceră față de injuria care se aducea neamului și acele cuvinte caracteristice pentru sfințenia ce o avea el pentru arta istoriografiei: «De aceste basme să dea ei seamă și de această ocară. Nici este șagă a scrie ocară vecinică unui neam. Că scrisoarea este un lucru vecinic; când ocărăsc într'o zi pe cineva, este greu a răbdă, dar în veci? Eu voi da seama de ale mele câte scriu!»

Miron Costân n'a scris numai versuri polone, ci și versuri românești. Subt titlul «Viața lumii» și având drept motto versetul biblic «Deșertarea deșertărilor și toate sânt deșarte!» el a alcătuit 128 de versuri lungi, în care a încercat să arăte «cum iaste de lunecoasă și puțină viața noastră și supusă pururea primejdiilor și priminealelor». Ca și stihurile lui Dosofteiu, versurile lui M. Costân sânt banale și greoaie, ele n'au izvorit dintr'un talent înăscut, ci, precum însuși mărturisește — și par'că auzim cuvintele ce le va roști peste un veac și jumătate G. Lazăr — «mai mult să se vadă că poate și în limba noastră a fi acest fealiu de scrisoare ce se cheamă stihuri».

Poezia nu avem s'o căutăm la Miron Costân în stihuri, ci în proza sa plină de avânt, în povestirea trecutului țării sale pe care o iubea cu atât foc, de care eră atât de mândru și despre care vorbește atât de frumos. «Ar fi putut», zice dl Iorga, «în 1691, să nu-i îngăduiască timpul de rugăciune slujitorii lui Cantemir, căci asupra bătrânețelor sale el își mântuise sufletul, ridicând cătră Dumnezeu rugăciunea acestei fapte bune față de neamul său!».

16. STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO.

Pe timpul când începea și în Țara-românească să se înjghebe istoriografia națională, s'a scris un început de cronică, care n'a străbătut în public, dar care, prin ideile ce se exprimă

în ea și nu mai puțin prin personalitatea autorului ei, constituie una dintre cele mai valoroase opere literare ale acestui timp. E vorba de *Istoria Țării-românești* de Stolnicul Constantin Cantacuzino.

Stolnicul Cantacuzino era cel mai învățat boier al țării sale. El călătorise prin Europa și făcuse studii înalte la vestita universitate italiană din Padova. Carnetul său de studii, păstrat până astăzi, dovedește cât interes avea pentru studii și pentru cărți de învățătură. Streinii care au trecut prin Țara-românească au cuvinte de mare laudă pentru învățătura lui: «din copilăria sa a fost dat cu totul învățături; la limba elinească era un mare filosof...; la Roma a învățat limba latinească... Viața și vremea sa o petrecea pururea cu dascălii, cu spudeii și cu bărbății procopsiți», atestă un document contemporan, iar agentul svedez Hyltien zice: «Sânt aici câțiva boieri cumiști și cărturari, care au văzut lumea..., mai ales un unchiu după mamă al Domnului, comitele Cantacuzino, un bătrân cinstit, care prin studii și călătorii în streinătate a căpătat o mare experiență și o mare ghibăcie» (ap. Iorga). «Atât de bine știă limba greacă și subtilitățile teologice ale bisericii ortodoxe, încât Stolnicului i se adresau, ca la ultima instanță, traducătorii cărților bisericești pentru a cere explicarea unor cuvinte grecești neobiceiuite sau pasagii obscure, sau pentru a primi deslegarea unor chestiuni dogmatice delicate» (D. Russo).

Prin familiarizarea cu cultura apusului, Stolnicul Cantacuzino a ajuns, ca și contemporanul său moldovean M. Costân, să fie nemulțumit cu lucrările antecesorilor săi, care începeau istoria Țării-românești de la descălecat. El spune că istoria Românilor începe cu venirea lui Traian, că Muntenii, Moldovenii, Ardelenii și Cuțovlahii sânt de aceeași origine, și părerea sa și-o exprimă plin de mândrie astfel: «Valahi, cum le zic ei, iar noi: Români, sânt adevărați Romani în credință și în bărbăție... Însă Român nu înțelege numai ceștia de aici, ci și din Ardeal, care încă și mai neaoși sânt, și Moldovenii și toți câți într'altă parte se află». El a văzut uneori chiar mai clar decât Miron Costân, exprimând mai întâi părerea că Dacia n'au pierit în urma războaielor romane și că noi am continuat totdeauna să rămânem în Dacia. Mai digresiv însă decât Costân, el se pierde adesea în amănunte, care îi dau ocazia să-și arăte neobiceiuita-i eru-

dițiune, care însă fac ca lucrarea lui să nu apară atât de înche-gată și turnată într'o formă atât de măiastră ca a aceluia. El nici nu ajunge cu povestirea sa decât până la invazia Hu-nilor în regiunile locuite de Români.

Dar nu numai felul culturii sale și rezultatele științifice la care a ajuns îl aseamnă pe stolnicul Cantacuzino cu Miron Costân, ci și sfârșitul său tragic.

Născut pe la mijlocul sec. XVII dintr'un tată descendent al împăraților bizantini și dintr'o mamă din neamul Basarabilor — Domnița Elena, fiica lui Radu Șerban — el avu să sufere din tinerețe prigoniri din partea lui Grigore Ghica, care-l întemnițase și pusese slujitorii să-l bată la tălpi. Abia când pe tronul țării se urcă fratele său Șerban, încep zilele senine ale vieții sale. Fără să ceară vreo funcțiune boierească însemnată, el rămâne subț acesta boierul cel mai respectat în divan. După Șerban, urmă pe tron nepotul său de soră, Constantin Brâncoveanu, care-l stimă ca pe un părinte. «De multe ori», scrie Radu Greceanu, «și noi am auzit pe Constantin-vodă zicând că: eu tată n'am pomenit, devremece am rămas mic de tată, fără cât pre dumnealui, tata Constantin, l-am cunoscut părinte în locul tătâne-mieu». Stolnicul Constantin rămase deci subț domnia nepotu-său sfteticul cel mai ascultat al acestuia. E caracteristică pentru superioritatea lui față de Domn următoarea anecdotă, citată de d-l Iorga după un act contemporan: După plecarea generalului Heissler din Drăgănești, Vodă trimise un călăraș la Constantin, la Brăila, cu știrea că Heissler a fost la dînsul. Și Constantin întrebă îndată pe călăraș, dacă Domnul l-a prins. Răspunzând însă călărașul că nu, a scuipat în ochii trimisului zicând: «Vezi ce prost e Vodă, când nu sânt eu acolo».

După tăierea Brâncoveanului și a fiilor săi, urmă pe tron Ștefan, fiul Stolnicului. Dar peste doi ani, Nicolae Mavrocordat izbutind să câștige tronul Munteniei, Cantacuzineștii trebuiră să se refugieze la Constantinopole. Acolo fură aruncați în temniță, averile lor fură vândute la mezat, iar «în noaptea de șase spre șapte Iunie 1716, Ștefan Cantacuzino și tatăl său au fost gățuiți în închisoarea bostangî-bașei și trupurile lor zvăr-lite în mare».

17. NICOLAE COSTĂN.

După moartea Brâncoveanului și a ultimului Cantacuzino în Muntenia, și în luptă cu Cantimireștii și Racovițenii în Moldova, apare, deschizând epoca Fanarioșilor, primul Domn strein, Nicolae Mavrocordat, care, între anii 1709 și 1730, a domnit de câte două ori în Moldova și în Muntenia, fiul dragomanului Alexandru Mavrocordat, căruia îi plăcea să se numească *Exaportul*. Tatăl și fiul erau oameni cu înaltă cultură bizantină, amândoi scriitori, mai ales Alexandru, autor al unor tratate de medicină, filosofie și istorie. Nicolae urcă tronul Moldovei cu cele mai bune intenții. Cu toate actele sale de răzbunare, el era om integru și doritor de cultură: biblioteca lui vastă, pe care Sulzer o evaluă la 600,000 de volume (și care cuprindea între alte rarități și o biblie coptă din secolul al III-lea) e cea mai bună dovadă despre aceasta. A fost deci firesc ca «cel mai preocupat dintre Domnii români ca să lase viitorimii despre cârmuirea lui amintirea pe care el o voiă» să-și caute un cronicar oficial. Prin vasta sa erudițiune, prin probele de scriitor ce le dăduse până atunci, prin aplecările sale spre studii istorice și, în sfârșit, prin numele ce purtă, persoana indicată de a deveni cronicarul oficial al Curții era *Nicolae Costăn* (născ. pe la 1660), al doilea fiu al lui Miron și al logofetesii Ilina. Ca și tatăl său, el făcuse studii în Polonia. După nenorocirea căzută asupra familiei sale în anul 1691, el luă drumul pribegiei, dimpreună cu frații săi. Subt Duca-vodă, pe a cărui fiică o luase în căsătorie, fu ridicat la rangul de hatman și ajunse mai târziu mare-hatman și mare-vornic, iar subt Nicolae Mavrocordat, care ținea foarte mult la el, ajunse mare-logofăt.

Înainte încă de a primi însărcinarea oficială din partea domnitorului, Nicolae Costăn pare a fi fost preocupat de gândul de a continua opera neterminată de tatăl său, nemulțumit cu continuările scrise de alții: «Iar a pomeni de nește letopisețe pe urmă — adevă după Miron Costăn — scrise de o seamă de boieri de țară, nu socotesc altă, fără cât ocară li se face la vecii viitorii de i-aș pomeni, că și la istorii a le scrie deplin și pe larg trebuie și învățatura și știința altor țări, care aceia nu o au avut». Dar nici cu letopisețul lui Ureche și nici chiar cu cel scris de tatăl său, Nicolae Costăn nu era mulțumit, căci nici aceștia nu scriseseră destul de

«pre larg». De aceea el se apucă (pe la începutul anului 1711) să prefacă și cronicile lor și să scrie o istorie a Moldovii, așa cum credeă el că trebuie scrisă, o operă în care să-și poată arăta toată erudițiunea sa. Ureche începuse dela descălecatul lui Dragoș, Miron Costân de la descălecatul dintâi, al lui Traian, Nicolae începe — «de după potop». Însași «predoslovie» pusă în fruntea croniceii sale e caracteristică pentru întregul său fel de a scrie. «Letopisețele nu sânt să le citească numai omul, să știe ce-au fost în vremile trecute, ce mai mult să hie de învățătură ce este bine și ce este rău», așa se exprimă, pe scurt și frumos, înaintașii săi. Nicolae Costân însă, cu felul său complicat de exprimare, nu se mulțumește cu o propoziție spre a-și arăta profesia sa de credință, ci el scrie: «Nime mai bine și mai pe scurt toată desfătarea istoriei n'au cuprins, iubite cetitorule, decât acela domnul voroavei rămle-nești, Tițero, carele o au numit ocârmuitoare vieței; că cu aceea voroavă a lui toată roada a tuturor bunătăților cuprinzându-o, au deșteptat viața oamenilor cătră giudecățile istorii a le ticsi. Întru aceasta păreare fost-au și Tucicides, carele pre istorie o numește a fi cel mai ales și mai mare a vieții ome-nești vistieriu, mărturisind, zice, cumcă nici odânăoară să nu fie istorie osăbită din mănule stăpânitorilor și a sfeatnicilor țarilor, ca o înfrânare celor desfrânați, agiutorindu-se cu cetirea ei să poată isprăvi trebuințele și a se feri de tâmplările primejdioase, când se prevăd pricini ca acealea. Că nici o înțelepciune ome-nească alta nu-i decât luare aminte primejdiilor și lucrurilor viitoare dintru ceale trecute, ca dintr'un izvor scoasă știința; care singură istoria mai multă decât alte științe se socotește a fi. Că istoria...» etc., etc... urmează astfel pe câteva pagini. În locul frazei miezoase din scrierile înaintașilor săi, cu întorsăturie sintactice pline de efect ale graiului popular, Nicolae Costân introduce acuma perioda măiestrită și necurgătoare a modelelor sale umaniste, cu eleganța ei de modă, cu intercalări silite, care fac ca fraza, în loc să se adapteze ideii, să se lăfăiască într'un stil factice, târind după sine și dismembrând gândul, pe care îl abate pe căi lăturalnice. Și așa cum e stilul său, așa e și omul, vecinic preocupat de a-și afișa cu toată ocazia cunoștințele, care toate sânt culese din cărți. La el nu întâlnim expresia credinței sale intime, reflexiuni proprii asupra lucru-

rilor văzute în viață, ci el reproduce ceea ce a cetit la alții. Începând istoria românească cu Adam și continuând-o cu istoria universală veche, el își cere totuși iertare de la cetitor că a făcut-o «mai scurt de cum ar fi fost datoria să scriem». Dl. Iorga — deși exagerează defectele lui Nicolae Costân, atribuindu-i și slăbiciuni de caracter pe care nu pare a le fi avut — are dreptate să exclame: «Nu se poate o deosebire mai mare decât aceea care există între tată și fiu. Miron e un poet, un pasionat, un ambițios, deschizător de cale în cultura neamului său și făuritor de teorii... Nicolae e un pedant..., un compilator prin vocație, mândru că merge pe urme streine... În orice împrejurări, Miron Costân ar fi fost cineva, pe când Nicolae Costân datorește totul altora: școlii care l-a format și părintelui, pe care s'a simțit dator să-l imite... După luptătorul cu mâna abia descleștată de pe sabie, după poetul vizionar cu mâna pe fruntea-i largă de întrevăzător al viitorului, avem cărturarul sec, «viermele de carte», pisarul erudit, cu călimările în brâu și volumele subțioară... Trecutul îl etichetă, pentru prezent n'avea nici un interes, iar viitorul nu putea să-l vadă».

Și mai evident decât din scrierile sale istorice, reiese felul de a scrie al lui Nicolae Costân din lucrarea sa *Ceasornicul Domnilor*, pe care a scris-o între 1710 și 1712. E o scriere filosofică dintre cele ce erau foarte gustate pe timpul acela. Se adresează Domnilor și societății înalte și conține multe învățături despre felul cum are să se poarte domnitorul și cum să fie crescuți copiii. Lucrarea e dela început până la sfârșit un tratat rece, erudit, fără scânteieri artistice, și autorul ocolește consecvent orice pilde, orice digresiune scoasă din experiența sa sau relativă la timpurile sale, care ar fi pentru noi atât de prețioase. Chiar și acolo unde ni s'ar părea că le găsim, ele sânt traduse după modelul său, Istoria lui Marc Aureliu de Guevara.

Dar felul acesta de a scrie, atât de depărtat de noi, eră apreciat pe vremea sa și trebuia să îi convie mai ales lui Mavrocordat, care-l însărcină, precum am spus, cu scrierea unei cronici oficiale. Când a primit însărcinarea aceasta, N. Costân ajunsese cu letopisețul Moldovii, pe cât se pare, până la domnia lui Ștefan Tomșa, căci de aci încolo — Domnul fiind Grec —

în cronică lui nu se mai găsesc cuvinte injurioase la adresa Grecilor. Dar prin multele digresiuni ce eră obicnuit să le facă, N. Costân înaintă numai cu greu, iar Mavrocordat, căruia nu-i eră atâta să se scrie trecutul țării ce stăpâneă, cât mai ales să fie preamărită domnia sa, pare a fi îndemnat pe cronicar să lase deocamdată lucrarea începută și să scrie istoria Moldovii decând apare el în fruntea ei. Astfel N. Costân se apucă să scrie istoria contemporană a țării sale, începând cu anul 1709. Dar nu-i fu dat să lucreze mult la ea, căci în Septembrie 1712 o moarte timpurie îl răpune, lăsând neterminată și *Cartea pentru descălecatul dintâi a țării Moldovei*, cu care ajunge numai până la anul 1601, și *Cronica* sa despre Nicolae Mavrocordat, care începe cu a. 1709 și ajunge cu povestirea evenimentelor până la cămăcănia lui Mavrocordat în a. 1911.

18. RADU POPESCU.

Dar N. Mavrocordat a găsit, între cronicarii Munteniei, pe unul care i-a preamărit faptele nu numai cu devotament, ci și cu talent. E Radu Popescu. Înainte de a vorbi de opera acestuia, ne vom ocupa ceva mai pe larg decât ne e obiceiul și cu viața lui, fără de cunoașterea căreia scrisul lui nu se poate înțelege.

Cel mai însemnat cronicar muntean eră numai pe jumătate Român. Moșul său, Gheorghe Carida, eră unul dintre Grecii care încunjurau pe Leon Tomșa. El fu făcut de acesta boier al Divanului. Pe cât de puțin simpatice ne sânt azi figurile acestor venetici, pe atât de tragică a fost soarta unora dintre ei. Ridicați prin uneltiri și intrigi, înavuți pe căi piezișe, ei adesea își pierdeau rangul și averea tot atât de repede precum le agoniseră, și o moarte năpraznică eră adesea răsplata unei vieți de lingușiri. Astfel fu jefuit și omorât și Carida, în anul 1655, pe vremea unei răscoale. Și mai marcante sânt clipele de strălucire și de cădere în viața fiului său, Hrizea. Dela părintele său moștenise averea și numele care îi deschidea cariera. Va fi primit însă și acea îndrumare pentru viață, care aveă de principiu parvenirea, iar de mijloace slugărnicia și lingușirea față de cei puternici, necruțarea față de cei slabi, șiretenia față de toți. Înainte de toate însă bătrânul Carida se îngrijise ca fiului său să-i întărească situația, căsătorindu-l în aristocrația pământ-

teană. Hrizea luase de soție pe fiica unuia dintre cei mai influenți boieri ai țării, marele ban Gheorghe Băleanu. Faptul acesta a fost hotărîtor, căci lupta între Băleni și Cantacuzinești dominează întreaga istorie a Țării-românești în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Financiar iscusit, Hrizea a ocupat sub Domnii dușmani Cantacuzineștilor funcțiunea atât de importantă și de lucrativă de mare-vistier. Dar ajungând în anul 1679 pe tronul Munteniei Șerban Cantacuzino, începură persecuțiile. La început dușmanul său cercă să-l nimicească sărăcindu-l, apoi aruncându-l în temniță și în sfârșit «cu moarte groaznică l-au omorît».

Dintr'un tată grec, ajuns atât de repede la strălucire, și dintr'o mamă care eră purtătoarea unui nume falnic de vechi boieri români, s'a născut Radu, pe la anul 1650.

El reprezintă deci, în scara acestui neam de origine grecească, a treia generație, amestecată de astădată cu sânge românesc. Din Radu sin Hrizii numele lui se preface mai în urmă, când timpul a șters amintirea strălucitoare a tatălui, în numele curat românesc de Radu Popescu, după moșia familiară Popeshii, din jud. Ilfov.

În creșterea lui Radu s'a ivit o notă nouă: copilul celui ce prin istețimea sa s'a înălțat atât de repede, aveă să se înalte mai ales prin cultura sa, prin cunoștințele pe care și le-a câștigat într'o educație îngrijită. Radu știă, afară de românește și grecește, și latinește, și ceea ce eră mai rar, și turcește. Astfel el a fost anume educat pentru funcțiuni înalte diplomatice. Pe acestea însă nu le prea implinî în viață. E adevărat că de câteva ori îl vedem însărcinat cu misiuni grele și onorifice, pentru care eră indicat prin cunoștințele sale de limbi, dar împrejurările politice și, probabil, și predispozițiile sale, au făcut ca Radu Popescu să nu joace un rol politic atât de important ca tatăl său, iar calitățile sale să și le pună în serviciul altei cauze, a literaturii istorice.

Documentar îl întâlnim întâiași dată la 1675, când ocupă funcțiunea de logofăt de vistierie. În urma nenorocirii familiare, văduva lui Hrizea numai cu greu scăpă de urgia lui Șerban Cantacuzino, refugiindu-se cu copiii săi în Turcia și apoi în Moldova. Abia când pe tronul Țării-românești se urcă Brâncoveanu, care eră înrudit numai după mamă cu Cantacuzineștii

Radu Popescu crede că se poate întoarce iar la București, unde-l întâlnim în anul 1689 și unde primește câteva misiuni și direcții, precum cea de clucer de arie (1693) și apoi cea de mare-clucer (până la 1696). Dar subț acest domnitor sfătuit de stolnicul C. Cantacuzino, cronicarul nostru nu se simțea în largul său și de aceea nu pregetă să intre într'un complot împotriva Domnului. Brâncoveanu descoperă, «hainlăcul» și deși iartă, după felul său, pe trădători, păstrează o bănuială împotriva lui R. Popescu și îl ține la distanță, dându-i doar câte o boierie care nu corespunde nici cu vârsta nici cu cultura sa. De aici necazul acestuia împotriva Domnului, un necaz ce crește cu cât domnia Brâncoveanului se lungea. Subț urmașul lui Constantin-vodă, Popescu ajunge iarăși boier mare, mare-vornic de Târgoviște, și primește importanta misiune de a pregăti conace pentru Carol XII al Svediei. Căci deși domnitorul cel nou era un Cantacuzino (Ștefan, fiul stolnicului Constantin), el își surpase înaintașul; trecând pe partea lui, Popescu își stămpără mânia contra Brâncoveanului. De ura sa împotriva Cantacuzineștilor, care sărăciseră și omoriseră pe tatăl său și persecutaseră neamul mumei sale, el își aduse iarăși aminte când, după optsprezece luni de domnie, Ștefan-vodă își pierdă tronul și viața și când îi urmă Mavrocordatul. Acesta era un dușman aprig, — nu atât personal, cât mai ales politic — al Cantacuzineștilor și de el se alipește Radu Popescu din toată inima. Deși protejat de noul Domn, deși dăruit cu bănia-mare, oportunistul Popescu își schimbă ținuta când Mavrocordat e prins și dus în Ardeal de imperialii austrieci, și e unul dintre cei mai de căpetenie membri ai partidei «germane», așteptând și el dela Austria salvarea țării de subț Turci. Astfel numele lui figurează pe toate jalbele trimise la Viena de boierii care voiau să dea tronul lui Gheorghe Cantacuzino. Dar Viena nu se mișcă. Radu Popescu își ia deci nădejdea dela imperiali și se întoarce la Nicolae Mavrocordat, care-l și răsplătește cu dregătoria de mare-vornic, sfetnicul cel mai de frunte în divan.

La 1723, în vârstă de vreo 70 de ani, și având încrederea deplină a domnitorului, Radu Popescu depuse însuși, de bună-voie, funcțiunile sale, și se retrase la Mănăstirea de la Radu-vodă, unde primă numele de Rafail monahul și unde mură, bătrân, între lunile Martie și Octomvre 1729.

Viața aceasta plină de neconsecvență politică abia am înțelege-o dacă nu ne-am aduce aminte că în epoca aceea setea de mărire și de avuții stârnea, la boieri, ambițiuni prea mari, urmate de prigoniri adesea nemeritate din partea bănuitorilor Domni, și că pe atunci consecvența politică eră o naivitate și o utopie în ochii acestor oameni ce nu prea puteau distinge binele neamului de interesele lor personale.

Dar nu tot atât de șovăitor ca în atitudinile sale politice ne apare Radu Popescu în scrieri. Aici ura sa împotriva Cantacuzineștilor se trage ca un fir roșu dela începutul povestirii până la sfârșit. Căci dacă în viață el s'a dat adesea după păr și și-a mlădiat convingerile atât de des, încât nu-l mai putem urmări cu simpatiile noastre, în cronică e consecvent și-și varsă tot focul inimii împotriva dușmanilor săi, nefiind cruțător cu expresii ca «hoțul acel bătrân... Constantin stolnicul» și »spurcatul de Șerban-vodă». Istoricul, consultând scrierea sa, va trebui să caute adevărul dincolo de aceste erupțiuni pătimase; cel care o citește însă numai ca pe o operă literară, o urmărește cu interes, căci temperamentul vioiu al scriitorului te răpește, sinceritatea tonului se propagă asupra lectorului și stilul primește relief. Arta de a povesti nu e în definitiv decât arta de a ști reliefa. Iar Radu Popescu e un bun povestitor, căruia îi plac imaginile, care se oprește bucuros la partea anecdotică a istoriei, căruia îi place să facă din când în când câte o glumă ca să invioreze povestirea, nefiind prea alegător în expresii. «Dracului dă-i fum de tămâie cât de mult, el rămâne în firea lui tot drac; așa și Golescu», «pe Gheorghe Beizadea... din cal l-au făcut măgar», «au cercat cămila să-i puie cercei la urechi, și i le-au tăiat», «mânios ca un urs împușcat» și alte figuri ca acestea împistritează stilul lui și îi dă un colorit personal. Dar pe lângă temperamentul său vioiu, pe lângă darul de povestitor și plăcerea de a povesti, el mai e și un om cult și cetit, care e în stare să întregească în multe privințe pe Stoica Ludescu cu știri scoase din izvoare streine. În trecutul țării el vede limpede, datează începutul Românilor de la Traian, și introducând neologisme latinești în limbă, el vorbește cu convingere despre «patrie» și despre urita «tirănie». Păcat numai că nota sa personală, atât de pronunțată când își critică dușmanii, se pierde în laude une-ori prea lingușitoare la adresa protectorului

său, N. Mavrocordat: «A pomeni toate bunătățile pre deplin câte aveà Domnul, nu mă lasă obiceiul istoriei, pentru ca să nu dau bănuială de colachie, care românește se zice ciocoincie. Drept aceea cu tăcere le trec; numai atâta zic, că toate faptele îi erau cu dreptate și nici cum nu sufereă să se facă cuiva strâmbătate, din fire fiind iubitor de dreptate, milostiv, lesne iertător și cu frica lui Dumnezeu. Care acestea toate, văzându-le însuși cu ochii, de le voi trece cu tăcerea, pietrele vor strigă!»
(Va urmă).

Școala activă.

Școala noastră primară, care în temeliile ei e o școală aproape curat intelectualistă, a decăzut, mai ales în urma art. de lege XXVII din 1907, într'un verbalism păgubitor și sănătății și culturai elevului, și deci, păgubitor și culturai poporului nostru și culturai universale.

Grație mai ales activității organelor de control ale statului, materialismul didactic a luat locul aproape al tuturor principiilor pedagogice sănătoase.

Din situația aceasta antipedagogică școala noastră trebuie mântuită. Trebuie făcut totul ca, și până la modificarea art. de lege amintit și a planului de învățământ în vigoare, școala noastră să fie adusă în consonanță cu principiile pedagogice.

În acest scop, pe lângă adoptarea sistemului de învățământ alternativ, credem că e o chestie de viață pentru cultura și pentru educația noastră ca învățătorii să se familiarizeze cu principiile «școlii active», pe baza cărora să-și desfășure întreaga lucrare.

Școala activă însemnează introducerea principiului muncii în învățământ, în educație și în viața școlară.

Școala activă nu însemnează introducerea lucrului manual ca obiect de învățământ, alături de celelalte obiecte, ci însemnează înviorarea vieții școlare și a tuturor materiilor de învățământ prin participarea activă a elevului la întreaga muncă ce se desfășură în școală.

Școala activă vrea să prefacă școala de vorbe de astăzi, în care elevul nu învață decât să reciteze vorbe, pe cari foarte adesea nu le înțelege, în școală de lucru.

Școala activă nu se mărginește la intuiție, ci cere ca elevul să ia parte activă cu ajutorul tuturor sensurilor și facultăților lui la câștigarea și prelucrarea cunoștințelor. Elevul nu numai să audă cu urechile și uneori să vadă cu ochii lucrurile pe cari are să le învețe, ci întrucât numai se poate, să facă însuș experimente, să le imiteze, să le compună și descompună, să le desemneze, să povestească și să scrie despre ele liber, să le modeleze în lut, să le execute în diferite materii (hârtie, lemn, sârmă etc.) și să le dramatizeze.

Școala activă, spre deosebire de școala actuală, nu se adresează numai puterii de înțelegere și memoriei copilului, ci deopotrivă tuturor facultăților lui, dând un rol însemnat și fantaziei creatoare, voinții și activității spontane a elevului. Punând elevul să-și câștige cunoștințele prin munca proprie, dându-i în școală un rol activ, îi facem și vieța școlară mai plăcută și asigurăm și cunoștințelor o valoare practică durabilă. Prin aceasta elevul ajunge dela pasivitatea receptivă de astăzi la activitatea productivă în adevăr folositoare.

Școala activă cere ca munca din școală să nu fie pe de o parte: prelegere, pe de alta ascultare, ci să conste în o colaborare a învățătorului și a elevilor.

Cu aceste principii ale școlii active învățătoria noastră trebuie să se familiarizeze temeinic.

Dr O. G.

Folclor.

VII.

Niculiț, ficior de Sârb.

Auzită dela *Gheorghe Zdrenghia* din Sebeșel.

— Niculiț, ficior de Sârb,	De trii ori cu gălbiori,
Di ce scoți nevasta 'n târg,	De trii ori cu sfânțșori...
Ori ai scos-o de vânzare,	Turcul banii, că i-a dat,
Ori doară de fală mare?	Și nevastă și-a luat,
— N'am scos-o de fală mare,	Și acasă c'or plecat,
Da am scos-o de vânzare,	Trii zile s'or uspătat
Cine îmi va cumpără-o,	Și ei nu s'or întrebat,
De trii ori va cumpăta-o,	Ce neamuri de oameni sânt

Pe acel străin pământ?
Și glasul mi-i mueresc,
Iar cuvântul haiducesc,
Și mi-i fric' că ne-o auzi
Hărâmbașul poterii,
Hărâmbașul hoșilor,
Voinicul ficiorilor,
Și 'nainte ne-or ieși,
Pe tine te-or prăpădi,
Și pe mine m'or robî.
— Până stă neica 'n picioare,
De nime să n'ai fioare,
Până stă neica la deal,
De nime să n'ai habar.
Atunci ea se 'mbărbătă,
Unde-mi rupe d'a cântă,
Munții mari se legănă,
Apele se tulbură
Frunza din fagi că, pică,
Și hoșii mi-o auzeă;
Hărâmbașul hoșilor,
Voinicul ficiorilor,
Din gură așa ziceă:
— Stați ficiori și ascultați,
Și ocol codrului dați,
Că eu m'aștern drumului,
Ca frunza alunului,
In postul Crăciunului,
C'aia este mândra mea,
Ce-am copilărit cu ea,
In copilăria mea.
Și 'nainte le ieșă
Și din gură le ziceă:
— Ce vii pe-aicea horind,
Și livezile 'ncurcând,
Ori pe mândra-ți vamă-i da
Ori cu mine ti-i luptă.
— Pe mândruța nu ți-oi da

Că este nevasta mea!
— Atunci Ghiță ce vei vrea,
In luptă să ne luptăm,
O'n săbii să ne tăiem?
— Ba'n luptă că îi mai dreaptă
Nu-i ca sabia spurcată,...
Ei la luptă s'apucară,
Zi de vară până 'nseară...
Ghiță din graiu îi ziceă:
— Mândră, mândruleana mea,
Ian te dă pe lângă lotru,
Și mi-i taie brânișorul,
Că doar el s'o rușină,
Și pe mine m'o lăsă.
Iară ea că se codeă,
Și din gur'ășa ziceă:
— Ori și cari îți birui,
Tot un bărbățel 'mi veți fi.
Ghiță-atunci se mâniă,
La pământ pe lotru dă,
Și apoi la drum plecă,
Cătră ea așa ziceă:
— Mândră, mândruleana mea,
Câte clăi de grâu făcui,
Numai una mi-a rămas,
Să-i fac vârf într'acest cias,
Ține vin din mâna mea,
Ori vei bea, ori nu vei bea,
Capul tot ți-l voi tăia.
Cum ziceă, așa făcea
Și capul că i-l tăia,
In dăsagi că îl băgă
La soacră-sa se ducea,
Și din gură așa-i ziceă,
— Ține, soacră, carne grasă
Din fii-ta cea frumoasă
Dacă i-o fost mintea proastă.

VIII.

Ghiță Cătănuță.

Auzită dela *Gheorghe Zdrenghea* din Sebeșel.

Pe cel deal, pe cea culmiță,
Merge Ghiță Cătăniță,
Cu a sa dalbă mândruță,
Cu cincizeci de catârei,
Incărcați de gălbinei.

Ghiță din gură zicea:
— Dalbă mândrulița mea,
Pe tin' de când te-am luat,
Nici un lucru nu ți-am dat,
Dară acum' îți voi da,
Și pe tine te-oi rugă,
Să-mi mai cânti un cântecel,
De când eram dănăcel (ficiar).

Ea din gură-așa zicea:
— Eu, Ghiță, că ți-aș cânta,
D'am un pustiu de glăscior,

Și sună cam pustior.

Turcul din graiu îi grăia:

— De trii zile vin noi bem,

Și noi nu ne întrebăm,

Ce neam de oameni suntem?

Ea cătră el se 'ntorcea

Și din graiu așa grăia:

— Eu sunt fata Banului

Din țara Ardealului.

Turcul din graiu îi grăia:

Io-s ficiorul Banului

Din țara Ardealului.

Dacă-i, mândro, treab'asa,

Tu ești sorioara mea,

Să-ți dau bani pe cât ți-am dat,

Să mi te duci la bărbat.

Vasile Zdrenghe a.

C R O N I C Ă

ȘCOLARE.

Primul congres al învățătorimii române din Bucovina s'a ținut în sărbătorile Rusaliilor la Suceava, având un rezultat moral dintre cele mai satisfăcătoare. A luat parte și referentul secției școlare a «Asociațiunii», d-l *Dr. O. Ghibu*, ținând o conferință despre «Școala primară și vieța dela țară».

Al zecelea congres al învățătorilor din România se va ține în zilele de 26—28 Iunie v. a. c. în București. Ar fi de dorit ca la acest congres să ia parte câți mai mulți învățători și dela noi.

Chestiunile ce se vor discuta în congres sunt:

1. Chestiuni de învățământ.

a) Școala primară actuală mai co-răspunde ea față cu reformele sociale și cu cerințele timpului?

b) Învățământul trebuie mărginii numai în cadrul educațiunii generale, adecă cu țința de a da o dezvoltare instinctelor intelectuale, fizice și morale ale copilului ori trebuie să-l pregătească și pentru educația completă socială: economică, profesională, civică și națională?

c) Timpul de școlaritate al școlii educative primare și cum trebuie să ocupe pe copil, față cu nevoile actuale ale familiei.

d) Obligatorivitatea trebuie mărginită numai până la etatea de 14 ani ori și mai departe?

e) Chestiunea pedologiei în raport cu educația colectivă a copiilor.

2. *Chestiuni sociale și de educație națională.*

a) Cum ar trebui organizate școlile de adulți pe lângă școala primară, cazărmi, fabrici, etc. precum și Academile populare, spre a conlucra în mod mai sistematizat asupra educației sociale și naționale a adulților?

b) Ridicarea monumentelor comemorative în toate localitățile istorice din țară contribuiesc ele la dezvoltarea sentimentului patriotic și n'ar fi necesară înființarea unei societăți care să aibă de scop sistematizarea ridicării și conservării lor, precum și de a provoca vizitarea lor cu ocazia congreselor didactice și sărbători naționale?

c) Cari ar fi bazele unirei întregii dascălimi într'o singură societate pe secțiuni sau prin federarea asociațiilor pentru mărirea unor idealuri comune?

3. *Chestiuni referitoare la îmbunătățirea stării actuale a institutorilor.*

Din punct de vedere moral:

a) Cari ar fi mijloacele de îmbogățirea cunoștințelor științifice și perfecționarea profesională a corpului didactic primar?

b) Chestiunea înaintărilor în legătură cu serviciul de control și administrativ și cultural al școlii?

c) Drepturile de eligibilitate ale membrilor corpului didactic primar?

d) Modalitatea organizării unui consiliu general al învățământului și reprezentarea lui în consiliul permanent.

e) Organizarea comisiilor de judecată și asigurarea dreptului de apărare, cu apel și recurs.

4. *Din punct de vedere material.*

a) Sporirea salariului inițial.

b) Egalizarea și ridicarea gradajilor la 20 la sută, înființându-se și gradajia a 5-a la 25 ani.

c) Limitarea timpului de serviciu la maximum 30 ani; contându-se anii de minorat și de concediu.

d) Înființarea institutelor de educație pentru copiii membrilor corpului didactic primar, din fondul taxelor de examene particulare.

e) Plata suplimentelor, numiți din oficiu, pentru cazuri de boală, din fondul general al ministerului.

*

Curs de lucru manual. La 30 Iunie c. v. se deschide un curs de lucru manual de 5 săptămâni la Școala normală de învățători din orașul *Câmpulung* (România). Acest curs are mai multe secții precum: lemnărie elementară, cartonaj împletituri de răchită, de papură, paie și sfoară. La acest curs pot lua parte învățătorii, cari vor înainta cerere prin care declară că vor să urmeze cursurile. Învățătorii admiși primesc casa și masa gratuit pentru tot timpul cursurilor precum și drumul pe căile ferate române. Cere-urile se fac direct la adresa:

«Administrația Casei Școalelor — București, strada Lueger, până în ziua de cel mult 15 Iunie a. c. st. v.

*

Reforma învățământului secundar. Sub acest titlu ziarul «*Românul*» din Arad publică în Nrul 103 a. c. un judicios articol, din care reținem următoarele:

«Credem, că oricare dintre popoarele acestei țări se poate despărți cu mult mai ușor decât noi Români, de studiul limbilor clasice, de care nu le leagă sufletește nimic sau aproape nimic. Pe când la noi, la Români, această despărțire va fi mai anevoioasă. Dacă ne alăturăm bucuros la planul d-lui ministru Jankovich de a înlocui în liceele statului propunerea limbei eline cu a limbei vorbite de majoritatea populației din ținutul respectiv,

nu ne-am putea împacă tot atât de ușor cu eventuale măsuri, ce ar fi îndreptate contra limbei latine, de elementele căreia simțim că au atâta trebuință toți ceice vor să participe în mod activ la vieța sufletească și culturală a poporului nostru, la dezvoltarea, îmbogățirea și înflorirea ei.

Chiar dacă în liceele statului s'ar reduce orele de limbă latină, în ale noastre ar trebui păstrate. Pe lângă îndrumarea unor profesori devotați și pricepuți, tinerele generații ce se succedea în liceele noastre, vor avea prilej în orele de limbă latină nu numai să facă acele folositoare exerciții de memorie și logică, cu ajutorul cărora vor putea să-și însușească simetria formelor gramaticale și sintactice ale limbei latine, ci la tot pasul vor găsi îndemn să facă comparații potrivite între limba latină și între limba noastră românească. Din aceste comparații vor avea un îndoit folos: își vor însuși mai cu înlesnire cunoștința limbei latine și vor fi în stare să pătrundă mai bine geniul latin al limbei române, vor ajunge să înțeleagă duhul străvechiu latin, care viază în anume forme ale limbei noastre, vor iubi varietatea nuanțelor de înțeles și bogăția de forme, ce cuprinde limba noastră, a cărei afinitate cu limba poporului — împărat le va umplea sufletul de mândrie și îi va îndemna să cultive cu sfințenie frumusețile și comorile sufletești ascunse în cuvintele ei. Studenții români, chiar și cei necitați a cerceta liceele maghiare sau germane, nu ar trebui să uite niciodată adevărul cuprins în cuvintele umanistului Ioan Sturm, care zicea despre limba latină: «huius linguae honestissima est comparatio, sanctissima exercitatio, quam Deus hospitalem esse voluit, quam late terrarum orbis patet hominibus».

Ținând seamă de faptul, că limba

latină a fost secolii dearândul nu numai limba învățământului în patria noastră, ci și a administrației și legislației, probabil că nici ceice pregătesc reforma învățământului secundar nu se vor gândi la o stingherire prea mare a învățământului limbei latine în liceele statului. Experiențele făcute în alte țări încă îi vor îndemna să nu dea utilitarismului teren prea vast în paguba clasicismului. În «Convorbiri literare» cetim, că profesorul francez Aug. Cartault a scris acum de curând, o puternică critică a sistemului de învățământ secundar impus în Franța prin legea din 1902. «Această lege, inspirată de principii utilitare, a fost o pagubă pentru Franța, pentrucă a înlocuit învățământul umanităților cu acela al unor specialități... În loc de o cultură generală, bine ordonată, candidații la bacalaureat ajung azi cu o memorie foarte încărcată, dar fără simț critic, fără gustul, măsura și avântul superior pe care-l dă sufletelor cultura clasică... În loc de o unitate armonioasă se creiază acum în suflete o juxtapozițiune de specialități. Memnirea învățământului secundar este însă cu totul alta: el trebuie să dea tinerilor o cultură generală bine rânduită, căci fără această bază, care e cea mai grea de dat, nu se poate spera într'un bun învățământ superior. Cele trei limbi clasice, elina, latina și franceza, reprezintă trei momente strâns legate între ele din evoluția unei culturi unitare: nu poate cineva să stăpânească cea din urmă fără a cunoaște cele cari au precedat-o. Continua și atenta aplicare a sintaxei, temele și versiunile, sunt un mijloc bine potrivit de a da copiilor simțământul valorii cuvintelor, de a le deștepta spiritul de probitate intelectuală și de precizie, astfel că, precum spuneă însuși Henri Poincaré, limbile clasice sunt școala

cea mai sigură pentru dobândirea spiritului științific... Metoda directă pentru învățarea limbilor moderne nu dă o disciplină intelectuală bine legată...

În Franța inginerii și comercianții, fiind întrebați, au alcătuit un memoriu, în care arată regretele lor și răul adus de faptul, că învățământul clasic a fost în mare parte redus în licee. Astăzi vin să se plângă în acelaș sens chiar profesorii de matematică francezi.

Deci atât continuitatea dezvoltării culturale, cât și experiența altor țări, va impune respectarea învățământului limbei latine, și în viitor, în liceele statului măcar chiar de ar fi să se împlinească sinistra profeție din versurile adresate de Janus Pannonius lui Galeoto Martius:

«Hic Maro ponatur, fiet lyra rauca Maronis,

Huc Cicero veniat, mutus erit Cicero».

În legătură cu acest articol din «Românul», ținem să semnalăm faptul că la compatrioții noștri unguri s'a înființat o societate specială a aderenților culturii umanistice clasice, care urmărește scopul de a împedea reducerea învățământului clasic în școlile secundare. Societatea își are sediul în Budapesta și se chiamă: «*Magyar humanisztikus gimnázium hiveinek egyesülete*» (M. H. G. H. E.).

ACTIVITATEA ASOCIAȚIUNII.

Cooperativele sâtești. În ședințele sale din Mai și Iunie, comitetul central s'a ocupat cu ideea înființării unei centrale a cooperativeelor sâtești. În ultima ședință, ținută în 13 Iunie, secretarul Oct. C. Tăslăuanu a prezentat următoarea propunere ca proiect de decizie: «Comitetul central decide înființarea unei centrale a cooperativeelor sâtești, ca instituție de sine stătătoare, sub auspiciile Asocia-

țiunii. Pentru procurarea creditului necesar pe seama cooperativeelor sâtești, centrala va sta în legătură cu asociația institutelor noastre financiare «Solidaritatea» și cu băncile românești mai mari.

Cu pregătirea lucrărilor pentru organizarea acestei centrale se însărcinează comisiunea cooperativă, care, cel mai târziu până la 1 August a. c. va avea să prezinte comitetului central un proiect de statute al centralei și un plan de organizare al ei.

La adunarea de constituire a centralei cooperativeelor sâtești, înființată la inițiativa Asociațiunii, se va discuta și eventuala fuzionare cu federațiunea «Infrățirea», înființată la inițiativa «Reuniunii române de agricultură din comitatul Sibiiu». Comitetul central, după o discuție amănunțită, la propunerea d-lui G. Precup, a decis următoarele: «Asociațiunea va continua propaganda pentru înființarea cooperativeelor sâtești. Comitetul central va interveni pe lângă «Solidaritatea», ca să se îngrijească de procurarea creditelor necesare pe seama cooperativeelor sâtești și să le controleze».

Comemorarea lui Eminescu. Biroul central a adresat următoarea circulară direcțiunilor de despărțăminte:

«Domnule Director! La 15 Iunie v. a. c. se împlinesc 25 de ani dela moartea poetului Mihail Eminescu, care e cea mai curată glorie a neamului nostru și a cărui operă e o comoară a culturii românești.

O instituțiune culturală, cum e «Asociațiunea», e datoare să serbeze această dată în toate despărțămintele ei.

Deaceea, ne permitem a vă invita, Domnule Director, să binevoiți a aranja în despărțământul ce-l conduceți câte o serbare comemorativă, prin aranjarea de conferințe, decla-

mațiuni și cântece, toate despre și din opera nemuritorului poet. Cel mai potrivit prilej pentru aranjarea acestor serbări sunt adunările cercuale, ce le veți ține în cursul acestei veri.

În nădejdea că veți înțelege importanța culturală acestor serbări și fără a mai stăruii asupra lor și fiind convinși că veți face tot posibilul ca ele să fie cât mai reușite, Vă rugăm să primiți încredințarea deosebitei noastre stime».

În Sibiu, la 1 Iulie v., se va aranja o serbare în sala festivă a Asociațiunii. Se vor ține conferințe despre Eminescu și se vor declamă și cântă mai multe poezii de Eminescu.

Secțiile științifice-literare. Conform §-lui 17 din «Regulamentul general al secțiilor științifice-literare ale Asociațiunii, convocat prin aceasta pe onorații membri ai secțiilor pe ziua de 14 Iulie nou a. c. la orele 10 a. m la *ședința plenară ordinară*, care se va ține în sala festivă a Muzeului Asociațiunii (Sibiu, Str. Șaguna Nr. 6) cu următoarea ordine de zi:

1. Deschiderea ședinței plenare.
2. Raportul secretarului literar către ședința plenară.
3. Stabilirea ordinei lucrărilor.
4. După amiază ședințele singuraticelor secții.

Prezidentul Asociațiunii:
Andreiu Bârseanu.

După ședința plenară a secțiilor se vor face excursii la Săliște, Rășinari, Avrig și la mănăstirile Cozia, Horez și Argeș din România. Membri cari doresc să participe la aceste excursii sunt rugați să se anunțe la biroul «Asociațiunii» până la 15 Iulie n.

Cursurile de analfabeți. Comitetul central, în ședința sa din Iunie, a împărțit câte un premiu de 50 cor. următorilor preoți și învățători, cari au ținut cursuri de analfabeți în cursul iernii trecute:

1. D-lui învățător Demetriu Lazar Todoran din comuna Căpâlna inf.

(desp. Diciosânmărtin), care a instruit 46 de analfabeți, dintre cari 36 au trecut cu succes examenul.

2. D-lui învățător Teodor Fizeșan din comuna Venter-Rogoz (despărțământul Ceica), care a instruit 27 de analfabeți, făcând examen în fața directorului despărțământului.

3. D-lui preot Ioan Pop din comuna Țagul-mare (desp. Mociu), care a instruit 25 de analfabeți, dintre cari 20 au învățat pe deplin a ceti și scrie.

4. D-lui Ioan Ban, cantor din comuna Hărănglab (desp. Diciosânmărtin), care a instruit 27 de analfabeți, dintre cari 22 au trecut examenul.

5. D-lui învățător Emil Murășan din comuna Petridul de sus (desp. Turda), care în vara anului 1913 a instruit 31 de analfabeți, iar în iarna anului 1914, 20 de analfabeți, făcând toți examenul.

Despărțăminte. Despărțământul *Lipova* s'a reorganizat. S'a proiectat înființarea de nouă despărțăminte în *Radna, Șiria și Birchiș* (cômît Arad). Teologii din Gherla vor cutrieră în vacanța de vară despărțămintele *Seini și Baia-mare*, ținând prelegeri și înscriind membri ajutători la Asociațiune — Comunele aparținătoare cerc. adm. Șugatag s'au anexat desp. Sigheț. Asociațiunea are deci numai două despărțăminte în Maramurăș.

Muzeul Asociațiunii. Colecțiile Muzeului s'au îmbogățit: cu 2 merindețe și 3 furci de tors, dăruite de D-na Ana Făgărășan din Drăguș; cu mai multe modele de cusături din Bihor, dăruite de D-na Fedy Navrea, preoteasă în comuna Voivozi (Bihor).

Agenturi. S'au înființat agenturi în *Ruja* (desp. Agnita); în *Galați* (desp. Bistrița); *Sălcița* (desp. Vârșeț).

Adunarea generală din acest an se va ține la Năsăud în zilele de 28 și 29 August n. a. c. Numărul viitor pe Iulie și August va cuprinde raportul comitetului central către adunarea generală din Năsăud. Va apărea pe la mijlocul lunei August.